

Asbjørn Folvik & Ingar Jostein Øien

Åkerriksa i Norge 1995

Bestandsstatus og tiltaksplan

Norsk Ornitologisk Forening

Rapport nr. 2-1995

NOF RAPPORTSERIE

RAPPORT NR. 2-1995

Asbjørn Folvik & Ingar Jostein Øien

ÅKERRIKSA I NORGE 1995

Bestandsstatus og tiltaksplan

**NORSK ORNITOLOGISK FORENING (NOF)
KLÆBU 1995**

Asbjørn Folvik

Øksnevad Videregående Skole

N-4060 Kleppe

Norway

Ingar Jostein Øien

Norsk Ornitologisk Forening

Seminarplassen 5

N-7060 Klæbu

Norway

© Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu

Trykket november 1995

Forsidefoto ved RSPB, England

Forside trykket hos Steen Offset AS, Bergen

Opplag: 250 eks.

ISSN 0805-4932

ISBN 82-7852-000-3

FORORD

Åkerriksa er en av tre globalt truede arter som forekommer i Norge. Dette gjør at forvaltningsmyndighetene har et spesielt ansvar for arten, noe som også er understreket i miljømyndighetenes planer for bevaring av biologisk mangfold i Norge.

I 1994 ble åkerriksa utpekt til en felles europeisk satsningsart. BirdLife International arrangerte i oktober 1994 et arbeidsmøte i Gdansk i Polen, hvor representanter fra 20 europeiske land gikk sammen om å utarbeide en «Action plan» for arten i Europa. NOF var også representert på dette møtet, og startet deretter prosjektet «Tiltaksplan for åkerriksa». Alle NOF's fylkesavdelinger (unntatt i Troms og Finnmark, hvor arten ikke forekommer) har en egen fylkeskontakt for prosjektet som har vært ansvarlig for å gjennomføre registreringer av arten, spre informasjon og iverksette tiltak.

Vi er godt fornøyd med resultatene fra årets sesong. Informasjonskampanjen har vært omfattende, og har høstet betydelig respons. Kartleggingen av åkerriksa rundt om i fylkene har gitt gode og verdifulle resultater, ikke minst på grunn av informasjonskampanjen. Når det gjelder tiltaksdelen, blir denne sesongen å betrakte som et pilotprosjekt, hvor vi har prøvd ut ulike metoder for å bedre reproduksjonsresultatene for åkerriksa.

Prosjektet var i utgangspunktet utformet som et tiltak i regi av Naturvernåret 1995, gjennom Miljøverndepartementets tildelinger til bevaring av biologisk mangfold. Dessverre ble ikke prosjektet tildelt støtte i denne sammenhengen. Fylkesmennenes Miljøvernavdelinger i Buskerud, Hedmark, Hordaland, Nord-Trøndelag, Oslo og Akershus, Sør-Trøndelag og Rogaland har gitt økonomisk støtte via viltfondet til å utføre feltregistreringer og å spre informasjon bl.a. til gårdbrukere. I Rogaland har prosjektet også mottatt støtte fra fylkeskommunen og fylkesmannens landbruksavdeling. I tillegg har Direktoratet for Naturforvaltning delfinansiert trykking av informasjonsfolderen. Øvrige utgifter til arbeidet er dette året dekket av NOF. Denne rapporten summerer all virksomhet innen prosjektet i 1995, og bør betraktes som en arbeidsrapport. Videre resultater vil bli bearbeidet og publisert nasjonalt og internasjonalt.

Fra og med 1996 vil vi satse enda sterkere. Hvis det skal være mulig å redde åkerriksa som norsk hekkefugl, krever dette en betydelig innsats. Selv om det vil bli et omfattende arbeid, er det langt fra noen umulig oppgave. Den velvilje vi har møtt på nesten alle hold, og særlig fra grunneierne, vitner om at dette er et mål som kan la seg gjennomføre.

I tillegg til kontaktpersonene i de ulike fylkene har vi mottatt verdifulle opplysninger fra: Knut Henrik Dagestad, Jørn Roger Gustad, Harald Børge Hansen, Morten Kersbergen, Jan Kåre Ness, Oddvar Olsen, Kåre Olsen, Knut S. Olsen, Kjetil Skjølberg og Bård Gunnar Stokke.

Asbjørn Folvik
Prosjektleder

Ingar Jostein Øien
Fagkonsulent

INNHOOLD

1. INNLEDNING	1
1.1. Situasjonen i Norge.....	2
1.2. En globalt truet art.....	2
1.3. Årsaker til tilbakegangen.....	2
2. BESTANDSSITUASJONEN I NORGE 1995	5
2.1. Diskusjon.....	8
3. TILTAKSPLAN FOR ÅKERRIKSE	9
3.1. Tiltak.....	9
3.1.1. <i>Informasjon og veiledning</i>	9
3.1.2. <i>Direkte forvaltningstiltak</i>	10
3.2. Strategier og mål for 1996.....	14
SUMMARY	15
LITTERATUR	16
VEDLEGG 1: Registrerte forekomster av åkerrikse i Norge 1995.....	17
VEDLEGG 2: Prosjektets mediedekning i 1995.....	25

Åkerrikse-prosjektets fylkeskontakter

Østfold	Lennart Fløseth, Balaklava 15b, 1513 Moss. Tlf: P: 69270200.
Oslo og Akershus	Knut Eie, Ullern Allé 127, 0381 Oslo. Tlf: J:22223050, P:22508091
Hedmark	Hallvard Strøm, Sirius 29, Hamar. Tlf: P:62524967/62584229
Oppland	Jon Opheim, 2636 Øyer. Tlf: P:61274305
Buskerud	Erland Tollefsen, gamle Kongevei 1, 3074 Skoger. Tlf: J:32892210 P:33770968
Vestfold	Tormod Røed, 3160 Stokke. Tlf: P:33335155, J:33371000, M:94282484.
Telemark	Morten Rask Arnesen, Sauherad Samtun, Hørte, 3800 Bø i Telemark. Tlf:J:35053111 P:35052969.
Aust-Agder	Øystein Pettersen, Elvikveien 33, 3960 Stathelle. Tlf: 35974280 / 94561670
Vest-Agder	Lista Fuglestasjon. Postboks 31, 4563 Borhaug. Tlf: 38397588, M:94729500.
Rogaland	Asbjørn Folvik, Øksnevad Videregående Skule, 4060 Kleppe. Tlf: P: 51423826, J: 51424755, Fax:51424635
Hordaland	Tore Larsen, Bernhard Meyers vei 4, 5018 Bergen. Tlf: J:55212013 P:55310831
Sogn og Fjordane	Magne Sætersdal, Sogn og Fjordane Distriktshøgskule, 5800 Sogndal. Tlf: J: 57676050, P: 57653910.
Møre og Romsdal	Johannes Jensås, Klovningen 11, 6065 Ulsteinvik. Tlf:P: 70011110 J:70093850.
Sør-Trøndelag	Bjørn Berg. Kjøpmannsgt. 18. 7010 Trondheim. Tlf:P:73531284.
Nord-Trøndelag	Morten Vang, Gårdsvn 3. 7600 Levanger. Tlf: P:74088863.
Nordland	Morten Stokke, Merkeveien 84, 8480 Andenes. Tlf: J: 76116333, P: 76142802, Fax: 76116339.

1. INNLEDNING

Åkerriksa er en av svært få fuglearter i norsk fauna som regnes å være truet av utryddelse på global basis. Bestandsnedgangen som skjer i så godt som hele det opprinnelige utbredelsesområdet til arten er årsaken til dette. Alle vil vel gjerne hindre at åkerriksa blir utryddet, men hvordan gjør vi det? Foto: S. Harvancik.

I hele dette århundret har åkerriksa hatt en generell bestandsnedgang i alle land i Nord- og Vest-Europa, og arten har forsvunnet fra mange av sine opprinnelige hekkeområder. I Norge har artens kjerneområde de siste tiårene vært i Rogaland og i Møre og Romsdal. Åkerriksa anses nå for å være en av de mest truede fugleartene i Norge.

Åkerriksa er en av de få europeiske fugleartene som nesten utelukkende hekker på dyrket mark, og bestandsnedgangen er sterkt knyttet til de for-

andringene i jordbrukspraksis som har funnet sted i dette århundret. En betydelig andel av åkerriksas hekkehabitat består av grasenger som blir slått til silo. Arten lever i høgvekst vegetasjon gjennom hele året, og krever denne typen habitat som skjul for predatorer både ved fødesøk og under hekking. Når åkerriksa ankommer hekkeområdene kan den derfor finnes i mer sumpaktige områder med høg vegetasjon (f.eks. takrør) mens grasene ennå er for kort til å gi beskyttelse.

1.1 SITUASJONEN I NORGE

Allerede Collett (1921) beskrev tilbakegangen for arten. En negativ tendens beskrives også av Løvenskiold (1947), Holgersen (1958) og Haftorn (1971). NOF's egen undersøkelse i 1958 (Myrberget 1963) mente å påvise at tilbakegangen hadde vært særlig stor i begynnelsen av dette århundret.

De siste 20 år har arten hatt sitt sterkeste fotfeste i Rogaland og i Møre og Romsdal, men også her har nedgangen vært påtakelig. Utenom disse fylkene viser *Norsk fugleatlas* (Eldøy 1994) at arten i perioden 1975 - 1989 ble registrert spredt i hele Sør-Norge. Mindre enn 20 syngende individer ble innrapportert til de lokale rapport og sjeldenhetsskomiteene i 1992. Eldøy (1994) gir et bestands-estimat på 50-100 individer for hele landet. Tilbakegangen kan illustreres med eksempel fra Rogaland: Låthun (1972) foretok i 1971 en registrering i Sandnes kommune (100 km²), og fant mer enn 20 "krekse" individer. I 1975 regnet man med en bestand på omtrent 90 par totalt i fylket (Paulsen 1976). I 1987 ble bestanden anslått til mindre enn 40 hanner (Carlsson m.fl. 1988), mens det i 1993 ble rapportert 4 syngende hanner i Rogaland (Dagsland 1994). Jensås (1988) beskriver utviklingen av bestanden i Møre og Romsdal. Selv om bestanden ser ut til å variere, konkluderes det med at bestandsnedgangen har vært reell og at arten er truet av utryddelse.

Typisk nok domineres jordbruket i de viktigste åkerrike-fylkene av grasproduksjon. Dette ga, i den tid høy var det dominerende produkt, gode levevilkår for åkerriksa. Den massive omleggingen i landbruket, med mekanisering og siloslått, har imidlertid snudd situasjonen på hodet. På Østlandet, der bestanden lenge har vært liten, ser det ut som om historien de senere år er litt mindre dramatisk. Selv om det også har vært en tilbakegang i dette området, har den ikke vært så sterk som på Vestlandet de senere år. Dette innebærer at Østlandets andel av den norske populasjonen har fått relativt større betydning.

1.2. EN GLOBALT TRUET ART

Det er ikke bare i Norge at bestanden går tilbake. Det er registrert tilbakegang i hele utbredelsesområdet (Tomialojc 1994), og åkerriksa er nå oppført i Bonn-konvensjonens liste over globalt truede fuglearter. Dette ble gjort etter forslag fra Direktoratet for Naturforvaltning i 1994.

I hele Vest-Europa har det vært en kraftig bestandsnedgang i dette århundret. I Irland ble det registrert tilbakegang i populasjonen allerede i år 1900 (Ussher & Warren 1900), og i løpet av de to første tiårene av århundret ble det parallelt med tilbakegangen i Norge meldt om stor tilbakegang i Sverige (Alnås 1974) og Finland (von Haartman 1958). Tilbakegangen i Danmark, Tyskland, Nederland og Frankrike er av nyere dato (Norris 1947, Broyer 1985). I England tilsier prognosene at populasjonen vil halveres i løpet av 19 år. En slik prognose er imidlertid noe optimistisk fordi den ikke tar hensyn til at tilbakegangen virker å være akselererende. Aller verst har utviklingen vært i Irland. En kartlegging av syngende åkerrikser i Irland i 1993 konkluderer med en tilbakegang på 86% i tidsrommet 1988 - 1994, og i Nord-Irland er arten nå helt utryddet (Sheppard & Green 1994, Sutherland 1994).

I flere av landene i Øst-Europa finnes åkerriksa ennå i livskraftige bestander. Jordbruket er her mindre intensivt, og Russland (10.000-100.000 par), Ukraina (25.000-55.000 par) og Hviterussland (26.000-30.000), har i dag 70-80% av den totale europeiske bestanden (Tabell 1).

1.3. ÅRSAKER TIL TILBAKEGANGEN

Industrialisering og produksjonspress i jordbruket gir seg utslag i en sterk effektivisering av landbruket. Tilbakegangen av åkerrike kan sees i lys av dette. Samtidig er norsk landbruk preget av en regiondeling av produksjonen. Melkeproduksjon på Vestlandet og kornproduksjon på Østlandet og i Trøndelag legger klare begrensninger på hvor

Åkerriksa går tilbake i de fleste europeiske land

Tabell 1. Oppdaterte bestandsanslag for åkerriksa (antall syngende hanner) i 32 europeiske land. Estimatenes pålitelighet er angitt etter en skala fra 0 (ren gjetting) til 3 (opptelling med nøyaktighet inntil 10% av det reelle tall). Bestandsutviklingen gjennom de siste 10 årene før bestandsanslaget er angitt som +2 (tilbakegang >50%), +1 (tilbakegang 20-49%), 0 (endring <20%), F (fluktuierende, med endringer >20%, men ingen klar trend). (Data fra BirdLife International).

Land	Antall syngende hanner	Pålitelighet	Årstall for bestandanslag	Bestandsutvikling
Belgia	17-21	2-3	1992-94	F
Bosnia	300-1000	1	1983	?
Bulgaria	1000-2500	2	1980-94	+1
Danmark	6	3	1991	+2
Estland	5000	2	1993	+1
Finland	500-1000	2	1994	0
Frankrike	1100-1200	3	1991-92	+1
Hviterussland	26.000-30.000	2	1990	+1
Irland	174	3	1993	+2
Italia	250-300	0	1994	?
Kroatia	400-1000	1	1990	?
Latvia	3000-10.000	2	1993	+1
Liechtenstein	2	3	1994	0
Litauen	3000-4000	2	1994	?
Luxemburg	<10	0	-	+1
Moldova	450	2	1985	+1
Nederland	<45	2	1985-94	+2
Norge	<50	1-2	1994	+2
Polen	6600-7800	1	1993	+2
Romania	3000-6000	0-1	-	?
Russland	10.000-100.000	1	1994	+1
Slovakia	600-900	1	1992	?
Slovenia	>500	3?	1992-93	+1
Spania	24-31	2	1993-94	+1
Storbritannia	480	3	1993	+1
Sveits	4	1	1993	0
Sverige	250-1000	0	-	?
Tsjekkia	200-400	1	1985-1989	+1
Tyskland	800	2	1994	0
Ukraina	25.000-55.000	1	1993	+1
Ungarn	350-450	2	1993-94	F
Østerrike	140-180	2	1989-91	(+1)
Totalt	91.583-233.178			

Tradisjonelt har slåttemarken i tidligere skogrydninger vært gode åkerrikse-biotoper, slik som dette området i nærheten av St. Petersburg i Russland. Foto: N. Shaffer.

Åkerrikse kan opptre. Selv om en del individer finnes i kornåkre på Østlandet, tilsier artens biotoppreferanser at bestandens tyngdepunkt vil ligge på Vestlandet.

Åkerrikse er særlig knyttet til enger hvor det regelmessig blir slått gras. Dagens intensive jordbrukspraksis fører til at voksne fugler, reir og unger blir ødelagt av landbruksredskapene. Overgang fra høyslått til siloslått medfører høsting 2-3 ganger hver sesong. I tillegg har økt bruk av kunstgjødsel ført til at høstingstidspunktet er ytterligere framskyndet. Tidspunkt for høsting varierer geografisk og avhengig av værforholdene, men medfører en tidlig første slått som dessverre faller sammen med den tiden åkerriksene er på plass og har etablert territorium. En effektiv og synkron slått over store sammenhengende arealer gir lite alternativt habitat for åkerrikser som mislykkes med første hekking. Disse faktorene sammen minimerer sannsynligheten for at åkerriksene kan overleve og oppnå en vellykket reproduksjon.

En annen medvirkende faktor, i tillegg til overgangen fra høy- til grasproduksjon, er at en større andel innmark i dag nyttes som beitemark (med kort gras). Dette har ført til at aktuelle hekkehabitater for åkerrikse forsvinner (Green & Stowe 1993).

Tap på grunn av omlegging av innhøstingsmetoder og høstingstidspunkt er grundig dokumentert, og dette er hovedårsaken til tilbakegangen i hele Vest-Europa. Det kan imidlertid være flere tilleggsfaktorer som ytterligere øker presset på arten. Åkerrikse overvintrer i Afrika sør for Sahara—særlig i Zaïre, Zambia, Malawi og Zimbabwe, men også i det østlige Sør-Afrika og sannsynligvis i det sørlige Tanzania. Lite er kjent om de problemene åkerrikse møter under trekket, men fangst med nett beregnet for vaktler på sør- og østkysten av Middelhavet (særlig i Egypt) kan vise seg å være et problem (Stowe & Becker 1992). Gjennfunn av fugler ringmerket i Sverige og Skottland tyder på at hekkefugler fra Vest-Europa passerer

disse områdene på trekket. Vel framme i vinterkvarterene er forholdene imidlertid gode. Andelen av passende grasmark i Afrika ser ut til å øke, og det er ikke påvist noen faktorer som truer åkerriksa her (Stowe & Hudson 1991). Andre årsaker som kan tenkes å ha innvirkning er endret arealutnyttelse i landbruket, tap av hekkehabitat langs kantsoner i kulturlandskapet, samt effekter fra bruk av plantevernmidler.

Hvorfor er åkerriksa spesielt sårbar for tap av egg og unger? Mange fuglearter kan tåle en svært lav reproduktiv suksess gjennom flere år uten at bestanden går merkbart tilbake. Slik er det ikke hos åkerriksa. Reproduksjonsstrategien hos denne ar-

ten karakteriseres av at voksne fugler har en lav overlevelsesrate. Til gjengjeld kan de produsere store kull og, hvis forholdene ligger til rette, gjerne to kull i sesongen. Utviklingen i en slik bestand er følsom for faktorer som påvirker ungeproduksjonen. Hvis vi tenker oss en bestand av åkerrikse hvor 30% av unge og voksne hunner overlever fra et år til det neste, vil bestanden holde seg stabil hvis antallet flygedyktige unge åkerrikse-hunner produsert per voksen hunn er 2,33 (Green 1995). Selv en svak nedgang i reproduksjonen i forhold til dette vil gi en rask bestandsnedgang. Hvis for eksempel produksjonen reduseres med 10%, vil bestanden av voksne fugler bli redusert med hele 7% per år.

2. BESTANDSSITUASJONEN I NORGE 1995

Et av hovedsatsningsområdene for prosjektet i 1995 var å skaffe til veie oppdatert informasjon om artens bestandssituasjon. Gjennom informasjonskampanjen og opprettelse av et kontaktnett har en lagt tilrette for tilbakemeldinger om spillende åkerrikser fra både privatpersoner, grunneiere og ornitologer. Den store medieoppmerksomhet prosjektet har fått (se vedlegg 2) gjør det rimelig å anta at tilbakerapporteringen har vært god. I tillegg har ornitologer lagt ned ekstra innsats, og det har vært gjennomført lytteturer i vel-egnede biotoper i mange fylker.

Det er umulig å anslå hvor stor andel av åkerrikse man har fått innrapportert. Selv om gjennomslagsgraden virker å ha vært god i enkelte distrikt, har oppmerksomheten vært langt mindre i andre. Det kan nevnes at viltkartlegging i Hå kommune, Rogaland økte innrapporterte meldinger om arten med nesten 50%! Skulle dette være det normale mønster virker situasjonen å være noe lysere enn det som tidligere har vært antatt.

Etter hvert som prosjektet formes innhentes også opplysninger om gamle lokaliteter som vil følges opp videre. For noen år siden ble registrert 13 åkerrikser på Mosterøy i Rogaland, herav 9 individ i samme åker! Dette er en lokalitet som ikke er oppsøkt under årets kartlegging.

Samtidig har det vært mange rapporter om at 1995 virker å være det beste åkerrikseåret på lenge. Også i Storbritannia har en hatt en positiv utvikling i 1995. Det kan være mange årsaker til dette, men intensivering av jordbruket i Øst-Europa kan være en medvirkende faktor. Den globale situasjon kan med en slik situasjon totalt sett være forverret. Skal man se lyst på situasjonen, kan en også tenke seg at bestandsøkningen har sammenheng med vellykket igangsetting av verneprosjekter i andre land i Europa.

En fullstendig oversikt over de innrapporterte observasjoner finnes i vedlegg 1.

Østfold

Fylkeskontakt: Lennart Fløseth

Åkerrikse ble observert på til sammen 8 lokaliteter. Det ble ikke påvist hekking ved noen av disse, og ved flere av lokalitetene er det med sikkerhet snakk om enslige hanner. Observasjonene kan dreie seg om flere individ, men det er også mulig at ett individ kan ha flyttet mellom flere lokaliteter. Noen av observasjonene er gjort i åkre med frøoljeproduksjon. Disse høstes sent i sesongen, og kan vise seg å være åkerrikse-vennlige habitater. En av lokalitetene er i rugåker som også høstes sent.

Oslo og Akershus

Fylkeskontakt: Knut Eie

Kun én spillende åkerrikse registrert i 1995. På den mest regelmessige lokaliteten, Nordre Øyeren, ble det ikke hørt åkerrikse i år.

Foto: C.H. Gomersall, RSPB.

Hedmark

Fylkeskontakt: Hallvard Strøm

Ingen åkerrikser ble registrert. Det ble foretatt lytteturer i juni og juli på Hedemarken, Elverumsområdet og i Skarnes-Kongsvingerområdet. Totalt deltok 8-10 personer i dette arbeidet. Vanligvis forekommer 1-2 syngende hanner i fylket, men mange lokaliteter var i år uegnet pga. flommen. Foldere ble spredt til Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen, miljøkonsulentene i alle kommunene, skogbruksmuseet i Elverum, flere postkontorer i Elverumsområdet, samt til feltornitologer rundt om i fylket.

Buskerud

Fylkeskontakt: Erlend Tollefsen

Ingen åkerrikser registrert.

Vestfold

Fylkeskontakt: Tormod Røed

Registrert spillende ved tre lokaliteter uten tegn til hekking. I tillegg ble en voksen hunn funnet bildrept på sensommeren.

Telemark

Fylkeskontakt: Morten Rask Arnesen

Det skal visstnok være hørt 2 syngende individer i fylket, men ytterligere informasjon er ikke motatt.

Aust-Agder

Fylkeskontakt: Øystein Pettersen

Det ble ikke registrert spillende åkerrikser, men ett skadet individ ble funnet i september. Flere lytteturer er foretatt på nattetid i perioden mai-juli uten resultat. Foldere er spredt til bønder og via lokallagene i NOF.

Vest-Agder

Fylkeskontakt: Lista Fuglestasjon

Det ble registrert åkerrikse på til sammen fire lokaliteter. Ved to av lokalitetene kan det ha vært snakk om hekkeforsøk, mens det ved de to andre kun var uparrede hanner som etter hvert trakk videre. Areal ble avsatt for utsatt slått i ett tilfelle, men uten at konkret hekking eller hekkeforsøk kunne påvises.

Rogaland

Fylkeskontakt: Asbjørn Folvik

Totalt ble det registrert åkerrikse på 36 lokaliteter. Dette gjør Rogaland til landets klart viktigste åkerriksefylke. Ved to lokaliteter ble det konstatert hekking, men begge reirene ble ødelagt i forbindelse med slått. Areal ble avsatt ut fra lokalisering av spillende hann, men denne metode viste seg lite egnet. Ved ytterligere to lokaliteter ble det avsatt ca. 10 daa. gras for utsatt slått på bakgrunn av indikasjoner oppnådd med bruk av fuglehund. Områdene ble besøkt i forbindelse med slått i august, men ingen tegn til hekking ble registrert. I tillegg er arten observert spillende over lengre tid på 2-3 lokaliteter hvor hekking kan ha foregått i habitat som ikke blir høstet.

I Rogaland er det opprettet en fylkeskontaktgruppe bestående av representanter for Fylkesmannens miljøvern- og landbruksavdeling, Rogaland Bondelag og fylkeskontakt. Informasjon om prosjektet ble spredt gjennom fylkeskontakt-gruppa, brev til aktuelle grunneiere i Sandnes kommune, aviser, tidsskrift, radio og TV. Det har vært foretatt flere lytteturer i egnede områder.

Hordaland

Fylkeskontakt: Tore Larsen

Registrert ved 5 lokaliteter i Sunnhordland. Til tross for omfattende aktivitet lenger nord i fylket ble arten ikke påvist der. I tillegg foreligger en uverifisert observasjon fra Bjoa i Ølen, samt en feilbestemt fra Åkra i Kvinherad.

Sogn og Fjordane

Fylkeskontakt: Magne Sætersdal

Det skal visstnok være hørt ett syngende individ i fylket, men ytterligere informasjon er ikke mottatt.

Møre og Romsdal

Fylkeskontakt: Johannes Jensås

Arten ble registrert på totalt 8 lokaliteter i fylket. Det ble ikke påvist hekking på noen av lokalitetene i dette tradisjonelt gode åkerrikseområdet. Imidlertid ble flere av fuglene registrert i brakkmark, uten at de ble forstyrret videre. Det er derfor mulig at hekking kan ha forekommet på enkelte lokaliteter.

Sør-Trøndelag

Fylkeskontakt: Bjørn Berg

En åkerrikse registrert. Tre feilrapporteringer kom inn fra Selbu, Soknedal og Hitra som respons på avisoppslag. Foldere ble lagt ut i posthus og butikker i områdene Selbu, Stadsbygd, Fjellværøy, Orkanger, Hitra og Ørlandet. På Ørlandet er folder spredt aktivt ut til bønder. Foldere er også sendt ut til lokalaviser.

Nord-Trøndelag

Fylkeskontakt: Morten Vang

Ingen åkerrikser registrert. Informasjon spredt gjennom lokalradio i Namdalen. Informasjonsfolder er spredt aktivt på gårder i kommunene Frosta, Tautra og Levanger. Det har vært gjennomført lytteturer uten resultat.

Nordland

Fylkeskontakt: Morten Stokke

En registrering i fylket. Fuglen holdt seg på lokaliteten i en lengre periode, og det ble gitt tilsagn fra Fylkesmannen om kompensasjon for å sette igjen areal.

2.1 DISKUSJON

Det er svært sannsynlig at 1995 var et "godt år" for åkerrikse i Norge, med flere spillende hanner enn vanlig. Ved flere av lokalitetene kunne bøndene fortelle at de i år hadde første registrering av åkerrikse på 10-15 år.

På De britiske øyer var også 1995 et svært godt åkerrikse-år. I Skottland økte antallet spillende hanner i kjerneområdet fra 463 til 535, dvs. med 15%, og i Irland økte antall registrerte fugler fra 129 til 175 (26% økning). Denne økningen er kan betraktes som et resultat av vellykket iverksettelse av tiltaksplan i disse områdene, men den kan også skyldes negative faktorer i kjerneområdene i Øst-Europa eller forhold under trekkperioden. En økt hekkesuksess i andre europeiske land kan kanskje gi seg utslag i at flere individer kommer til Norge. Vi vet imidlertid lite om åkerriksas bevegelser både i og utenfor hekkesesongen. Dette er spørsmål vi kan få svar på bl.a. ved ringmerking av åkerrikser.

Det relativt store antallet åkerrikser som i 1995 ble registrert i fylkene Rogaland, Møre og Romsdal, Hordaland og Østfold skyldes både intensivt ornitologisk aktivitet i egnede habitater og innrapporteringer på bakgrunn av informasjonskampanjen. Hvor mange åkerrikser som ville blitt innrapportert av bønder uten denne informasjonskampanjen er vanskelig å si, men sannsynligvis ville det vært et nærmest ubetydelig antall.

Selv om antall registrerte åkerrikser overgår det som var antatt ved prosjektstart, er det ingen tvil om at arten definitivt er truet av utryddelse her i landet. Sannsynligvis er det kun dverggåsa som kan regnes som mer truet enn åkerriksa. Det foreligger svært få indikasjoner på hekkefunn, og de rapporterte hekkefunn illustrerer godt artens problem. Til tross for iverksatt bevaringsinnsats klarte man ikke å berge produksjonen på noen av lokalitetene.

Mekaniseringen i landbruket forårsaker at mange reir av åkerriksa blir ødelagt eller forlatt. Dette gjelder særlig når slåttan foretas tidlig i sesongen, slik vanlig er i dag. Foto: G. Tyler, RSPB.

3. TILTAKSPLAN FOR ÅKERRIKSE

I tillegg til bestandsregistreringene var et av de viktigste siktemål med prosjektet å utvikle og iverksette tiltak som kan hjelpe arten til å overleve som hekkefugl her i landet.

Tiltaksplanen for åkerrikse er direkte en del av den totale europeiske tiltaksplan for åkerrikse, utarbeidet av BirdLife International.

3.1. TILTAK

Det spesielle med åkerriksas problemer er at de ser ut til å opptre i kun en del av livssyklusen, nemlig på hekkeplassen. Både forhold under trekket og på overvintringsplassene virker å være gode.

Det er spesielt alvorlig at problemene oppstår i en så kritisk fase av livssyklusen. Dagens situasjon medfører at vellykket reproduksjon er svært vanskelig. Samtidig åpner det muligheter for at nasjonale tiltak kan ha en stor positiv effekt på bestanden.

3.1.1 Informasjon og veiledning

Et viktig moment i årets kampanje har vært å informere om åkerriksas problemer, samt prøve å vinne forståelse for nødvendigheten av å iverksette spesifikke vernetiltak for arten.

I forbindelse med arbeidet ble det laget en informasjonsfolder som har vært distribuert i alle fylker med bestander av åkerrikse. Hvordan dette har vært gjort, og hvilket gjennomslag dette har hatt, har naturlig nok variert fra fylke til fylke. Imidlertid er en slik folder en viktig første kontakt. I Rogaland har det vært opprettet direkte kontakt med bondeorganisasjonene, noe som har gitt folderen en mye større distribusjonsbredde enn hvis NOF og NOF-medlemmer alene skulle stå for dette. I flere kommuner er det innledet samar-

beid med miljøvernleder som har bidratt med distribusjon av folderen. I enkelte fylker distribuerte fylkesmannen folderen til kommunene (miljøvernleder og landbrukskontor). Ellers har folderen i hovedsak vært distribuert av NOF-medlemmer og den enkelte fylkeskontakt. I flere fylker har man nyttet større arrangement for å oppnå et stort nedslagsfelt for informasjonen. Parallelt har media vært svært opptatt av saken, noe som har bidratt til å gjøre spredningen av informasjon effektiv (se vedlegg 2).

Informasjonsfolderen inneholdt også et spørreskjema slik at vi kunne få tilbakemeldinger om åkerriksas forekomst i tidligere tider.

I informasjonsarbeidet har det vært viktig å profilere fylkeskontaktnett, slik at man kan knytte direkte kontakt mellom personer som observerer åkerrikse og den lokale kontaktperson.

Videre arbeid har vært basert på tilbakemeldinger både fra ornitologer og grunneiere. I Rogaland har nesten en tredel av alle henvendelser kommet fra grunneierhold. Observasjoner fra ornitologer har i stor utstrekning vært fulgt opp med telefonkontakt til grunneieren. Gjennom samtale har det vært redegjort for åkerriksa sine problemer i moderne landbruk, samt at hensiktsmessige vernetiltak har vært diskutert. Der det har vært praktisk gjennomførbart har en også avlagt den enkelte grunneier et personlig besøk hvor bla. folder har blitt utdelt.

Åkerriksas hovedankomst i Rogaland var i månedsskiftet mai/juni, noe som sammenfaller med starten på 1. slått. Gjennom kartlegging av sangintensitet, ankomstdato og sangtidspunkt, har en forsøkt å vurdere om den observerte åkerrikse viser tegn til hekkeadferd. I mange tilfeller har det vært vurdert mest hensiktsmessig å ha en normal 1. slått, da de fleste observasjoner sannsynligvis har vært enslige hannfugler. I slike tilfeller har det vært anmodet om at man i forbindelse med høstingen gikk gjennom den siste stripa med gras for

Dersom man starter i sentrum av jordet når man slår og arbeider seg utover, slik som på dette jordet med raigras i Skottland, vil åkerrikseungene bli presset mot utkanten av teigen og slipper å eksponere seg i sine forsøk på å komme klar av slåmaskinen. Foto: T. Stowe, RSPB.

å jage åkerriksa ut. Etter samtale i etterkant viser det seg at de fleste har fulgt denne oppfordringen, og flere har dermed også fått et glimt av åkerriksa. På denne måten gir man åkerriksa muligheter til å flytte og etablere territorium på lokaliteter som kan være mere egnet for reproduksjon.

På andre lokaliteter, der hekking har vært vurdert som mulig/ sannsynlig, ble det informert om hvilke tiltak som kan iverksettes for å sikre åkerriksas eksistens. Det har i den forbindelse også vært informert om tilgjengelige erstatningsordninger.

3.1.2 Direkte forvaltningstiltak

På de lokaliteter hvor hekking har vært vurdert som sannsynlig eller mulig, har en informert om hvilke tiltak som kan settes iverk for å sikre åkerriksa reproduksjonsmuligheter.

På noen få lokaliteter, heriblant fukteng, kornåker o.a., ble det antatt at reproduksjonen kunne gå som normalt uten spesielle tiltak.

Der arten hekker på dyrka mark har man erkjent at den eneste måten å sikre vellykket reproduksjon er å avsette areal rundt reiområdet for å sikre reiret mot ødeleggelse. Arealet må være så stort at det i startfasen også sikrer næringstilgangen til de nyklekte ungene. Kombinert med oppfølging og registrering av ungekull i forbindelse med den utsatte slåtten bør dette gi åkerriksa reelle muligheter i norsk fauna. Mange europeiske land er allerede godt igang med slike tiltak.

For å lykkes med tiltaksdelen er følgende faktorer nødvendige:

★ *Motiverte grunneiere*

Å sette igjen uhøstede arealer rimer dårlig med vanlig tankegang i moderne landbruk. Likevel har vi gjennom prosjektet fått sterke signaler om at åkerriksa er en art som man ønsker å få tilbake i kulturlandskapet. Vi har bla. mottatt følgende uttalelser i forbindelse med spørreskjemaet i informasjonsfolderen:

«Er ønsket tilbake og vi vil strekke oss langt for å hjelpe den ved eventuell tilbakekomst.» *Jørn Høberg, Dønna*

«Må med vemod melde at den "kjære" karakteristiske "sangen" er blitt borte her.» *Thor Stokke, Sandnes*

«Vi håpet at nå har vi fått åkerriksa tilbake, for første gang siden - 40 årene! Tidligere, i min barndom fra 1920- årene, var den nokså fast gjest her, en skattet gjest.» *Sjur Fleisje, Slettum*

Moderne landbruksmaskiner er dessverre ofte den direkte årsaken til at åkerriksas unger går tapt. Foto: G. Tyler, RSPB.

Samtidig har fylkeskontaktene møtt en svært positiv holdning hos grunneierne. Det er tydelig at arten har hatt en spesiell stilling i flere deler av landet, og at man gjerne ser at den vender tilbake i kulturlandskapet. Norges Bondelag, både sentralt og lokalt, har også vist meget stor interesse for prosjektet. Dermed burde alt ligge vel tilrette for å møte motiverte grunneiere også i fremtiden.

★ *Lokalisering av syngende/hekkende åkerriksar*

Etter registrering av syngende fugl er det nødvendig å vurdere sannsynligheten for hekking i området. Hannens sangaktivitet og -intensitet er et godt mål for om fuglen har funnet seg en make.

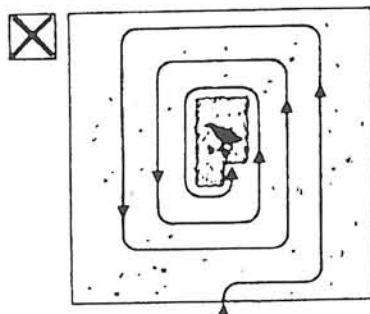
De fleste av årets registreringer har dreid seg om enslige syngende hanner. I slike tilfeller vil informasjon om åkerrikssevenslig slått og anmodninger om å skremme fuglen ut av den siste stripa med gras være tilstrekkelige tiltak.

Årets feltsesong har vist at det er nødvendig å finne en metode for sikkert å kunne lokalisere hekkende åkerriksar. Teigstørrelse og jordstruktur, bl.a. i Rogaland, gjør det urealistisk å sette igjen hele jorder for åkerriksa. Det er også psykologisk nødvendig for å opprettholde motivasjonen, både hos ornitologer og grunneiere, at man med sikkerhet kan registrere hekkefunn.

Til å begynne med ble hannens sangplass benyttet som en indikasjon på hvor reiret lå. På to lokaliteter i Rogaland ble det satt av areal rundt denne. Denne formodning om reirplassering holdt ikke stikk, og på begge lokalitetene ble reiret ødelagt ved høsting i omkringliggende arealer. Ved et av reirene var kun deler av graset rundt reiret slått, og eggene var uskadde. Reiret ble likevel forlatt av den rugende hunnen. Ved raskere lokalisering burde det vært mulig å klekke eggene i fangenskap. Ungene blir relativt hurtig selvstendige, slik at kunstig klekking trolig kan være et alternativ ved slike tilfeller. Imidlertid skal det være vanskelig å ruge ut eggene i rugemaskin, men vi har opprettet kontakt med personer som har kjennskap til dette om det skulle bli aktuelt.

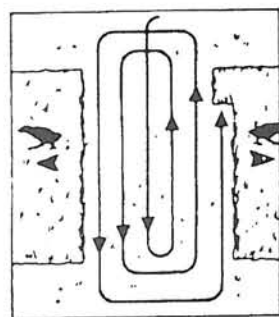
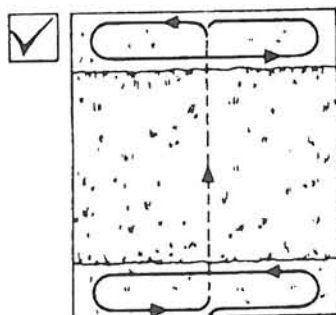
Eksempler på «åkerrikse-vennlig» slått

Når man slår fra jordets ytterkant og innover, vil fuglene fanges på ei «øy» midt på.

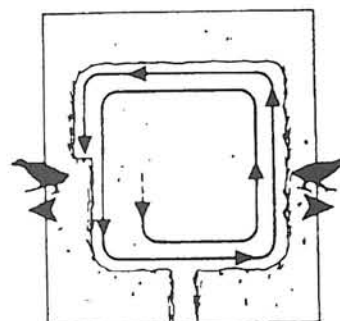
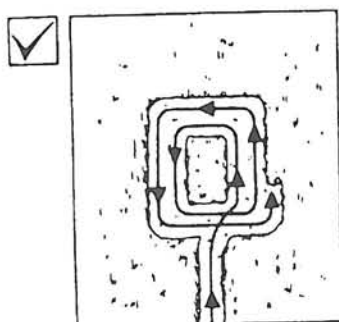

For å unngå dette og gi fuglene en mulighet til å slippe unna, velg en av de nedenforstående slåtte-teknikker.

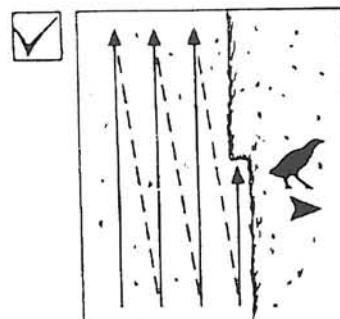
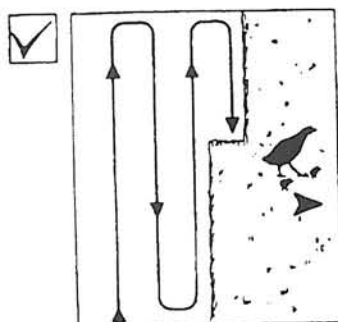
1. Slå jordet fra midten og utover (egnet for mange typer slåmaskiner). Det kan være nødvendig å slå ei stripe i hver ende først.

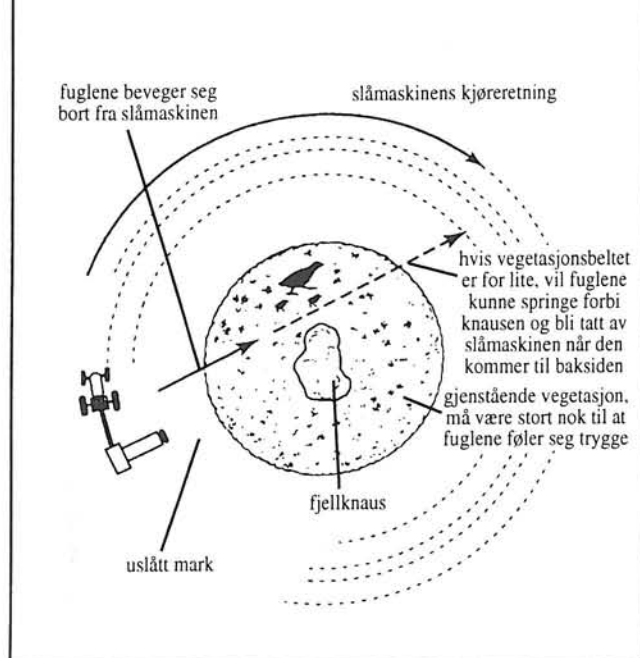
2. Slå deretter ei stripe inn mot midten av jordet. Herfra utføres slått fra sentrum og utover. Selve sentrum kan slås når det er opparbeidet tilstrekkelig snuareal.

2. En annen mulighet er å slå striper fra side til side (— indikerer revers gir). Dette er imidlertid vanligvis ingen praktisk metode på grunn av vanskene ved å svinge krappt, samt drivstoffet som sløses ved rygging.

Slik slår man rundt en fjellknaus

to til tre ganger i sesongen med fôr høster. Det er nødvendig at høstingen blir utsatt til etter 1. august. På dette tidspunktet er sannsynligheten stor for at eggene er klekket, slik at ungene og de voksne fuglene har mulighet til å bevege seg bort fra høstingsredskapene. Dette krever imidlertid at de har en tilgrensende åker å flykte til. Åkerriksa tør nemlig ikke å bevege seg over en nyslått åker. Den mest benyttede, og også den mest rasjonelle måten å høste en åker/slå gras på, er å starte ute i kanten av åkeren og slå i sirkel innover mot sentrum. Dette fører til at åkerriksa, spesielt hunner og ungfugler, blir "fanget" i den siste stripa med gras. I tillegg til utsatt høsting kreves det derfor også supplerende tiltak som sikrer åkerriksa fri rømmingsvei. I Østerrike og Tyskland er det prøvd ut flere ulike strategier som har vist seg å fungere bra. I stedet for å slå gras på den tradisjonelle måten kan man enten:

Høste gras fra midten av jordet og ut mot kantene i en sirkel

eller

På fire lokaliteter forsøkte vi bruk av fuglehund for om mulig å lokalisere reir. Selv om hundene skulle være svært dyktige, viste det seg raskt at de var mer opptatt av synlige fugler som tjeld, vipe og måker enn av eventuelle åkerrikser som var skjult i gras. På tre lokaliteter markerte imidlertid hunden i åkeren, og begge disse områdene ble avsatt for utsatt slått.

Erfaringene viser at det er nødvendig med en sikrere metode for oppsporing av reir. Før neste felt-sesong vil vi forsøke å skaffe tilveie utstyr som kan gjøre dette arbeidet lettere og mer effektivt.

★ Utsatt slått

For å sikre områder hvor åkerriksa blir påvist hekkende er det nødvendig med utsatt slått. Åkerriksa hekker seint på året, ofte i juli, og har derfor liten mulighet til å være ferdig med hekkingen når gras høstes. Dette gjelder særlig hvis gras høstes

høste gras fra den ene enden av jordet, slik at en hele tiden driver åkerriksa framover fra høstingsmaskinene.

Begge disse metodene krever imidlertid at et tilgrensende jorde har tilstrekkelig langt gras til at åkerriksa kan rømme inn i dette området, eller at det er satt av god margin med gras i kanten av jordet. Det betyr at det kreves en tidligere høsting i det tilgrensende området. Det beste resultatet får man i de områdene hvor små åkerlapper blir slått til ulike tidspunkt, slik at landskapet blir mosaikkpreget. Både i Storbritannia, Østerrike og Tyskland er det gjort grundige undersøkelser på overlevelse hos åkerrikse før og etter at disse forvaltningstiltakene er iverksatt. Undersøkelsene viser at tapet reduseres i gjennomsnitt med 60% (fra 90% til 30%). I England og Irland kan gårdbrukerne nå selv søke landbruksmyndighetene om økonomisk støtte til utsatt høsting, og til åkerriksevennlige høstingsmetoder i kjerneområdene for arten.

Dersom man slår graset fra jordets ytterkant og innover, vil åkerriksas unger bli presset inn mot midten. Dersom ikke slåmaskinen til slutt gjør ende på dem, vil rovdyr eller omstreifende måke- eller kråkeflokker gjøre det. Foto: G. Tyler, RSPB.

I tillegg til disse tiltakene kan man gjerde inn, evt. rett og slett la være å slå, hjørner eller kanter av jordene med høgtvoksende vegetasjon. Disse vil fungere som refugier for åkerriksa. Tiltakene er enkle å utføre, men for at dette skal lykkes er det to hovedforutsetninger.

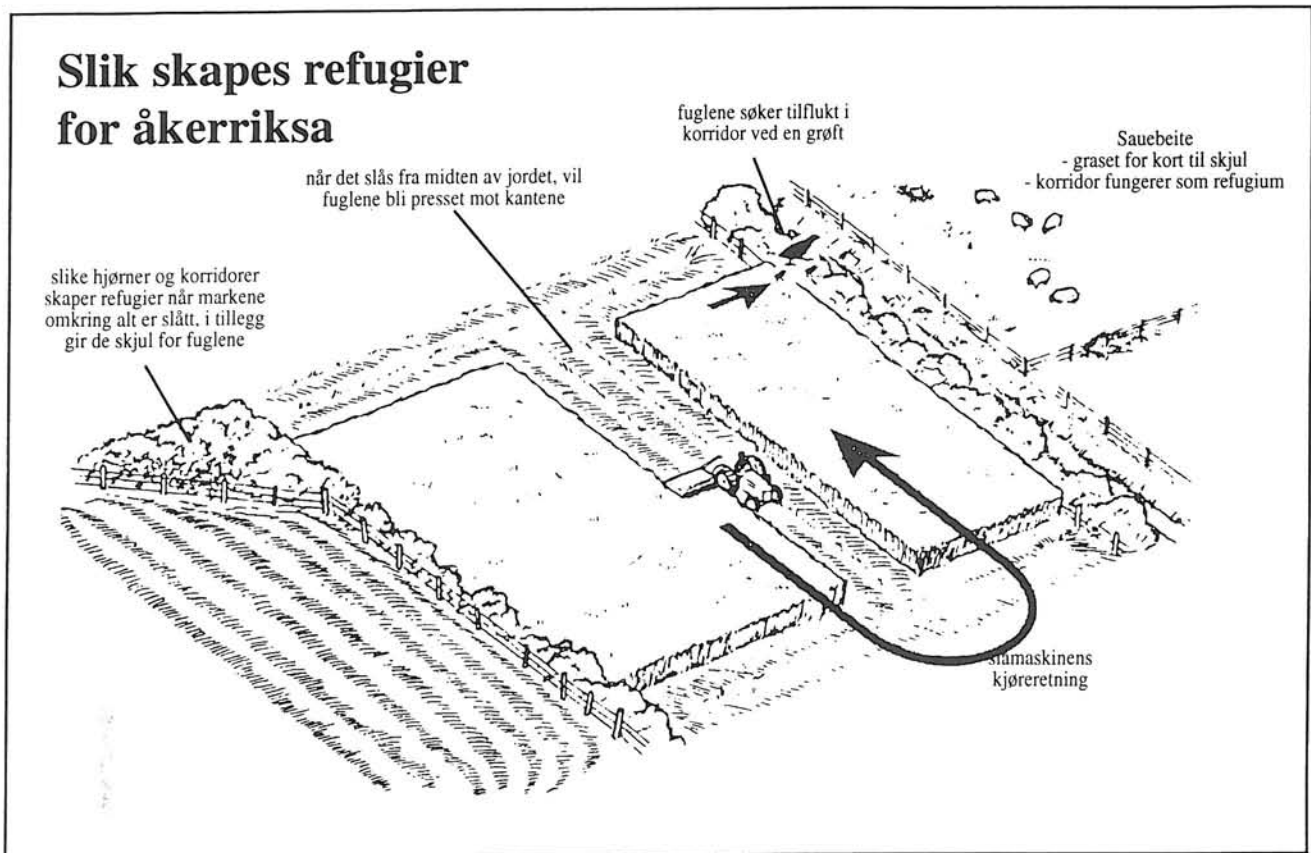
Tiltakene (særlig utsatt høsting) medfører ulempe og økonomisk tap for gårdbrukere. Fra Irland og England viser erfaringene at gårdbrukerne må få økonomisk kompensasjon for de ekstra ulempene dette medfører for at de skal være villig til å gjennomføre tiltakene. I år ble to større områder i Rogaland ervervet for utsatt slått. Økonomisk støtte fra Rogaland Fylkeskommune og fylkesmannens landbruksavdeling gjorde det mulig å tilby disse grunneierne kompensasjon. Totalt ble det satt av ca. 10 daa. i begge tilfeller. Høstingen ble utsatt til begynnelsen av august, et tidspunkt da vi antok at åkerriksa var ferdig med hekkingen.

3.2 STRATEGIER OG MÅL FOR 1996

For å berge åkerriksa som norsk rugefugl vil det være nødvendig å fortsette prosjektet også i 1996. Arten har et meget stort reproduksjonspotensiale, og en vellykket gjennomføring av de skisserte tiltak vil trolig medvirke til en økt bestand her i landet. I det videre arbeidet vil vi legge vekt på å:

- Videreføre informasjonskampanjen.
- Knytte nærmere kontakt med kommuner og bondeorganisasjoner som kan være støttespillere i det videre arbeidet.
- Sikre et effektivt og arbeidsvillig fylkeskontaktnett.
- Skaffe tilveie midler for ansettelse av prosjektleder i perioden mai-august, fortrinnsvis basert i et av kjerneområdene for arten.
- Fremskaffe utstyr til å spore opp hekkende åkerriksar.
- Skaffe midler til en erstatningsordning som vil gjøre muligheter for utsatt høsting til et landsomfattende tiltak.

Slik skapes refugier for åkerriksa

SUMMARY

This report describes activity on the “Corncrake project” in Norway in 1995, giving a summary of the present status of the Corncrake *Crex crex* in Norway. The population decline, which started early this century, has been serious. The causes of the decline are probably the same as elsewhere in Europe, namely agricultural intensification and industrialization. Another adverse effect is the implementation of Norwegian agricultural policy, with grassland dominating in western Norway, barley and other cereals in southeastern and middle Norway.

Together 70 singing males of Corncrake was registered in Norway in 1995. In addition, to individuals were found dead or wounded on the roadside. The county distribution was as follows: Hordaland - 5, Møre og Romsdal - 8, Nordland - 1, Oslo og Akershus - 1, Rogaland - 36, Sogn og Fjordane - 1, Sør-Trøndelag - 1, Telemark - 2, Vest-

Agder - 4, Vestfold - 4, Østfold - 8, Aust-Agder - 1. Only two breeding attempts were noted, in both cases the nests were destroyed during mowing in spite of the efforts to mow outside the proposed nesting places.

Outlines of the BirdLife International Action Plan for the species is presented, including several practical measures intended for saving the Corncrake. NOF's project on the species in 1995 has put some of these proposed actions into work. In several cases landowners were encouraged to postpone mowing. Economical compensation was offered for this purpose both in Co. Nordland, Rogaland and Vest-Agder. However, efficient methods for locating the nesting places are still lacking, and no successful breeding were noted. In finding the breeding site, both mapping of singing males and the use of trained dogs to locate the nests have proved not to be efficient.

LITTERATUR

- Alnås, I. 1974. Die Ortstrue der gotländischen Wachtelkönige *Crex crex* (L.). *Ornis Scandinavica* 5: 123-129.
- Broyer, J. 1985. *Le rale de genets en France*. Union Nationale des Associations Ornithologiques, Centre Ornithologique Rhone-Alpes.
- Carlsson, O., Efteland, S., Hauge, K.-O., Paulsen, B.E., Roalkvam, R. & Storstein, B. (red.) 1988. *Fugleatlas for Rogaland. Falco suppl. 2*. Norsk Ornitologisk Forening avd. Rogaland, Stavanger.
- Collett, R. 1921. *Norges fugle*. H. Aschehoug & Co., Kristiania.
- Dagsland, M. 1994. Rogalandsrapporten 1993. *Falco* 23: 180-219.
- Eldøy, S. 1994. Åkerrikse *Crex crex*. S. 158-159 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.): *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Green, R.E. 1995. The decline of the Corncrake *Crex crex* in Britain continues. *Bird Study* 42: 66-75.
- Green, R.E. & Stowe, T.J. 1993. The decline of the Corncrake *Crex crex* in Britain and Ireland in relation to habitat change. *J. Appl. Ecol.* 30: 689-695.
- Haartman, L. von. 1958. The decrease of the Corncrake *Crex crex*. *Societas Scientarium Fennica Commentationes Biologicae*. 18(2): 1-29.
- Haftorn, S. 1971. *Norges Fugler*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Holgerson, H. 1958. Rikser og vannhøns. I: Føyn, B. og Huus, J. (red.). *Norges Dyreliv, bind II (Fugler)*. J.W. Cappelen's Forlag, Oslo.
- Jensås, J. 1988. Åkerrikse i Møre og Romsdal. *Rallus* 18(4): 150-54.
- Løvenskiold, H.L. 1947. *Håndbok over Norges fugle*. Oslo.
- Låthun, O. 1972. Noen iakttagelser om åkerrikse. *Sterna* 11: 105-08.
- Myrberget, S. 1963. Åkerrikse i Norge. *Sterna* 5: 289-305.
- Paulsen, B.E. 1976. Inventeringen i Rogaland 1975. *Falco* 5: 28-29.
- Sheppard, R. & Green, R.E. 1994. Status of the Corncrake in Ireland 1993. *Irish Birds*. 5: 125-138.
- Stowe, T.J. & Hudson A.V. 1991. Corncrakes outside the breeding grounds, and ideas for a conservation strategy. *Vogelwelt* 112: 103-107.
- Stowe, T.J. & Becker, D. 1992. Status and conservation of Corncrakes *Crex crex* outside the breeding grounds. *Tauraco* 2: 1-23.
- Sutherland, W.J. 1994. How to help the Corncrake. *Nature* 372: 223.
- Tomialojc, L. 1994. Corncrake *Crex crex*. S. 228-229 i: Tucker, G. & Heath, M. (red.). *Birds in Europe. Their Conservation Status*. Cambridge UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 3).
- Ussher, R.J. & Warren, R. 1900. *The Birds of Ireland*. Gurney and Jackson. London.

VEDLEGG 1

Registrerte forekomster av åkerrikse i Norge 1995

Østfold

Kommune: Rygge **Lokalitet:** Engene gård ved Vansjø
Grunneier: Henry Dilling
Habitat: Kornåker, 10 m. bred stripe med naturlig fukteng ned mot Vansjø.
Tidsrom: Grytidlig om morgenen og om kvelden 29. mai. Intet hørt ved besøk på lokaliteten 3.juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Gården gikk over fra melkeproduksjon til korndrift for ca. 5 år siden.

Kommune: Rygge **Lokalitet:** Kure gård nær Kurefjorden
Grunneier: Gunnar Haugen
Habitat: Kornåker
Tidsrom: Slutten av juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Bonden hadde sett at riksa spilte såret. Arten ble hørt på denne lokaliteten fram til midten av 1960-årene. En annen kilde oppgir å ha hørt åkerrikse i det samme området både i 1993 og 1994.

Kommune: Råde **Lokalitet:** Myre nordre, nær Tomb jordbruksskole
Grunneier: Stein Molvig
Habitat: Oljevekståker
Tidsrom: Første uke i juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Åkerrikse er hørt spillende flere av de siste årene.

Kommune: Råde **Lokalitet:** Myra gård
Grunneier: Ukjent
Habitat: Kornåker, kantsone med gras og noe svartor langs en bekk.
Tidsrom: Hørt spillende 28. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: Råde **Lokalitet:** Burum gård
Grunneier: Hans Ove Weel
Habitat: Rugåker, kantsone med mjøddurt og brennesle
Tidsrom: Startet å spille den 24. mai, sluttet ca. 4. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Fuglen forflyttet seg innenfor en radius på ca. 100 m. Spilte sporadisk, og reagerte dårlig på lydavsplilling.

Kommune: Råde **Lokalitet:** Strømnes gård
Grunneier:
Habitat: Kornåker, naturlig fukteng ned mot Auberghølen.
Tidsrom: Hørt spillende 2. juni, senere ikke hørt. Relokalisert 14. juni etter at den hadde flyttet noe på seg.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: Råde **Lokalitet:** Berg gård
Grunneier:
Habitat: Oljevekståker og kornåker.
Tidsrom: Hørt intensivt spillende 4. juni. Spilte opp intensivt med pauser ved lydprovokasjon den 9.juni. Ble ikke registrert ved besøk på lokaliteten 13. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Fangstforsøk ble gjort natt til 5. juni, men mislykktes.

Kommune: Rakkestad **Lokalitet:** Lien gård, ved Rakkestad sentrum
Grunneier: Bernt Granås
Habitat: Graseng
Tidsrom: Hørt spillende 16. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Sangen var intensiv med pauser fra kl. 2300. Innhøsting av gras var begynt der fuglen spilte. Det ble tatt kontakt med grunneier, som dessverre viste seg å være lite samarbeidsvillig. Påfølgende uke ble sannsynligvis dette individet hørt ved Heia stasjon, 5 km lengre nord, i kornåker.

Påviste åkerrikse-forekomster i Norge i 1995

Kartet viser samtlige lokaliteter der åkerrikse
ble påvist i Norge i 1995.

Oslo og Akershus

Kommune: Enebakk **Lokalitet:** Østenbøl gård
i Ekebergdalen

Grunneier:

Habitat: Kornåker, med bekkefar og rik grasvegetasjon.
Tidsrom: Månedsskiftet mai/juni. Oppdaget natt til 26. mai.
Iverksatte tiltak: Ingen
Kommentar: Fanget og ringmerket 3. juni. (ringnr. 5118453, vingelengde 143mm). Det ble søkt etter den med lydavspilling etter slåtten — uten resultat.

Vestfold

Kommune: Tønsberg **Lokalitet:** Ilene
Grunneier: Wedel Jarlsberg
Habitat: Rapsåker
Tidsrom: Hele siste halvdel av juli. Hørt syngende intensivt 3. august.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: Våle **Lokalitet:** Knutstad
Grunneier: Boye Langklepp
Habitat: Graseng
Tidsrom: En kveld midt i juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: Sande **Lokalitet:** Sandebukta
Grunneier:
Habitat: Kornåker
Tidsrom: Ca. 1.- 14. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Sang relativt intenst. Fangstforsøk gjort.

Kommune: Borre **Lokalitet:** v/ Borrevatnet
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: Sensommeren
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Voksen hunn funnet i veikanten, drept av bil. Åkerrikse er hørt på lokaliteten tidligere år, men ikke i år.

Aust-Agder

Kommune: Arendal **Lokalitet:** Rødsletta, Nedenes
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: Ca. 23. september

Iverksatte tiltak:

Kommentar: Ett individ ble funnet skadet i veikanten. Dyrlege ble tilkalt for om mulig å helbrede fuglen, men skadene var såpass omfattende at den ble avlivet.

Vest-Agder

Kommune: Farsund **Lokalitet:** Hardangerheia,
Lista

Grunneier: Bernt Magne Grimsby
Habitat: Engteig på 7 daa. - raigras med kløver og beitefrøblanding.
Tidsrom: Hørt syngende første gang 27. mai. Observert fram til slutten av juni.
Iverksatt tiltak: Grunneier hadde tenkt å starte forhøsting ca. 10. juni, men høsting ble utsatt til 24. juni.
Kommentar: Antatt hekkende. Forsøk på å lokalisere reir med fuglehund ble gjort 13. juni. Omkringliggende eng ble høstet 23. juni, mens 1 daa. ble satt igjen rundt antatt reir. Dette arealet ble høstet 24. juni etter at det ble kontrollert med fuglehund, og antatt at rugende fugl var borte. En kan imidlertid ikke med sikkerhet fastslå om hunden påviste rugende fugl. Ingen voksne/ungekull/eggrester ble observert. under/etter høsting. Støtte ble utbetalt til grunneier.

Kommune: Farsund **Lokalitet:** Vesthassel
Grunneier: Arne Kolnes
Habitat: Eng med kløver og beitefrøblanding
Tidsrom: Først hørt syngende 5. juni.
Iverksatte tiltak: Halvparten av enga ble høstet med forhøster den 12. juni. Resten av høstingen ble etter avtale med NOF utsatt til 16. juni. Registreringer i dagene etter 12. juni viste at den syngende hannen var borte.
Kommentar: Ved avspilling av lyd var individet meget aggressivt den 10. juni. Under høsting 12. juni ble ett individ skremt opp og fløy vekk. Ingen unger, eggrester eller voksne fugler ble registrert under høsting av gjensatt eng 16. juni.

Kommune: Farsund **Lokalitet:** Hanangermona,
Lista

Grunneier:
Habitat: Graseng eller kornåker.
Tidsrom: På kvelden 20. mai.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Hørt bare denne kvelden.

Kommune: Farsund **Lokalitet:** Nesheim, Lista
Grunneier: Henning Kolnes (?)
Habitat: Eng med kløver, beitefrøblanding og raigras.
Tidsrom: Hørt syngende om natten 3. juni.
Iverksatte tiltak:

Kommentar: Engteigen var stor, og da åkerriksa kun ble hørt en gang og nøyaktig lokalisering ikke ble foretatt, ble ingen tiltak iverksatt. Forhøsting var allerede startet opp.

Rogaland

Kommune: Bjerkreim **Lokalitet:** Oremoen,
v/ elva fra Ørsdalsvtn.

Grunneier: Ole Helland

Habitat: Graseng

Tidsrom: 25.-28. juni

Iverksatte tiltak: Fortsatt slått ble anbefalt. Fuglen ankom ikke før 25. juni, og det ble vurdert mest fornuftig å jage den ut av åkeren. Slått fullført 29.-30. juni.

Kommentar: Ringmerking ble forsøkt, men uten resultat. Åkerrikse ble hørt på lokaliteten både i 1993 og 1994.

Kommune: Eigersund **Lokalitet:** Heigrestad

Grunneier: Ove Særheim

Habitat: Graseng

Tidsrom: Ca. 14. - 26. juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar: Mulig reir funnet etter slåtten. Ikke hørt på 30 år.

Kommune: Karmøy **Lokalitet:** Sandve

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: Hørt fra ca. 1. juni - 7/8. juni. Ikke hørt etter dette.

Iverksatte tiltak:

Kommentar:

Kommune: Karmøy **Lokalitet:** v/Norheim krk.

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: 14. juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar:

Kommune: Karmøy **Lokalitet:** Bø

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: 14. juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar:

Kommune: Karmøy **Lokalitet:** Fiskå

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: 14. juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar:

Kommune: Klepp **Lokalitet:** skolehuset på Tu

Grunneier: Torstein Time

Habitat: Graseng

Tidsrom: Fra ca. 10. - 22. juni

Iverksatte tiltak: Ingen

Kommentar: Sannsynligvis kun syngende hann. Slått 23. juni, ikke hørt etter dette. Hørt også i fjor i juli/august.

Kommune: Klepp **Lokalitet:** Klepp sentrum I

Grunneier: Vegard Kleppe

Habitat: Graseng

Tidsrom: Fra ca. 3. - 14. juni. Intensiv sang 14. juni. Også hørt ca. 15. juni samme sted.

Iverksatte tiltak: Ingen, vurdert å være enslig hann.

Kommentar: Slått startet 14. juni. Deler av åkeren hadde et fuktengliknende preg, og denne del ble ikke slått. Det var her åkerriksa ble hørt 15. juli.

Kommune: Klepp **Lokalitet:** Klepp sentrum II

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: Hørt ca. 13. - 15. juli

Iverksatte tiltak:

Kommentar:

Kommune: Klepp **Lokalitet:** Friestad

Grunneier: Ove Nese

Habitat: Graseng

Tidsrom: 11. mai - 9. juni

Iverksatte tiltak: Ca 1 da. ble avsatt på basis av gjentatte registreringer av en syngende hann. Areal avsatt på basis av gjentatte registreringer av syngende hann. Fugl skremt opp i forbindelse med høstingen 9. mai. Høstingen stoppet. Reir med 11 egg ble funnet (halvdelen av graset rundt reiret skåret). 1 av eggene ble sjekket, og det var ca. 1 uke til klekking. De resterende 10 egg ble innsamlet etter at det ble klart at reiret var forlatt. Reirplassen lå ca. 100 m. fra hannens foretrukne sangplass. Naboer fortalte at de hadde hørt fugl i området hvor reiret lå. Fuglene forsvunnet 10. juni, graset slått ferdig.

Kommentar: Ringmerket 20. mai: ringnr. 5128551, vingelengde 142 mm.

Kommune: Klepp **Lokalitet:** Gruda

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: Hørt 11. juni.

Iverksatte tiltak:

Kommentar: Slått i området 14. juni

Kommune: Klepp
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: Hørt 15. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Lokalitet: Alvevatnet

Kommune: Hå
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: Juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Lokalitet: Bø I 116 943

Kommune: Hå
Grunneier: Jarl Nord-Varhaug
Habitat: Graseng
Tidsrom: 30. mai/1. juni - 11. juni.
Iverksatte tiltak: Oppmerksomhet ved høsting.
Kommentar: Slått startet 11. juni. Sannsynligvis dreide det seg om en enslig syngende hann. Individet skremt ut av åkeren før slått.

Lokalitet: Fuglestadåna,
Brusand

Kommune: Hå
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: Begynnelsen av juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Lokalitet: Bø II 118 944

Kommune: Hå
Grunneier: Einar Vigrestad
Habitat: Graseng
Tidsrom: 2./3. juni - minst 6. juni
Iverksatte tiltak: Oppmerksomhet ved slått.
Kommentar: Mulig 2 ind. sett 6. juni. Fangstforsøk 9. juni, men ikke tegn til fuglen. Slått startet 12. juni. Det ble ikke observert fugl i forbindelse med slått.

Lokalitet: Vigrestad

Kommune: Hå
Grunneier: Peter Anniksdal
Habitat: Graseng, med tilstøtende bekk/sump
Tidsrom: Hørt i juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Lokalitet: India, Teigane 117 983

Kommune: Hå
Grunneier: Kåre Søyland
Habitat: Takrørskog
Tidsrom: Fra 19. - 29. mai, sporadisk syngende siste dato. Lyd spilt 14. juni uten respons. Individet var svært aggressivt 24. mai.
Iverksatte tiltak: Fuglen opptrådte i et naturlig habitat
Kommentar: Ringmerket 24. mai, ringnr. 5128552. Vingelengde 138 mm., vekt 170 gram.

Lokalitet: Søylandsvatn

Kommune: Hå
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom:
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Grunneier lite positiv til bevaring. Ønsket ikke at lokalitetsopplysninger skulle presenteres.

Lokalitet: Ikke oppgitt

Kommune: Hå
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: Hørt flere datoer ultimo mai.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Gammel lokalitet.

Lokalitet: Sør-Reime, 023 060

Kommune: Hå
Grunneier: Irene Helleland
Habitat: Fukteng.
Tidsrom: Først hørt i slutten av mai. Lite hissig på lyd 14. juni; imidlertid var sang intensiv/ivrig. Intensiv sang og fuglen hissig ved ringmerking 25. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Naturlig habitat. Hekking kan ha funnet sted, men stor aktivitet ved ringmerking tyder på enslig hann-fugl.
Ringmerket 25. juni, ringnummer 5119253

Lokalitet: Matningsdal

Kommune: Hå
Grunneier:
Habitat: Graseng, slås av og til.
Tidsrom: Mai - juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Lokalitet: Fuglestad 126 947

Kommune: Rennesøy
Grunneier: Lars Nordhus
Habitat: Graseng
Tidsrom: Fra ca. 27./28. mai. Mer sporadisk midten/slutten av juni, sist hørt 9. juli.
Iverksatte tiltak: Feltbesøk 21. juni med hund, sannsynlig aktivitet i ett område. Ca. 10 daa. ervervet for utsatt slått. Slått utsatt til midten av august.
Kommentar: Hekking mulig. Det var ikke tegn eller spor etter åkerrikse i forbindelse med slått i august.

Lokalitet: Austhusvik

Kommune: Sandnes **Lokalitet:** Malmheim
Grunneier: Per S. Lothe
Habitat: Graseng
Tidsrom: Først hørt ca. 25. mai, ikke hørt 9. + 14. juni. Hørt 10.-11. juni av rapportør. Også hørt i midten av juni.
Iverksatte tiltak: Hund ble brukt i slutten av juni, og den reagerte på noe ute i åkeren. Ca. 10 daa. ble avsatt for utsatt slått. Slåtten startet i begynnelsen av august.
Kommentar: Ved besøk i forbindelse med høstingen ble ingen åkerrikser registrert.

Kommune: Sandnes **Lokalitet:** v/ Høyland ungdomsskole

Grunneier:
Habitat: Kornåker
Tidsrom: 1. august.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: Sandnes **Lokalitet:** Grunningen
Grunneier: Jan Egil Skjørestad
Habitat: Graseng eller takrørskog
Tidsrom: Fra ca. 10. mai - ca. 7./8. juni.
Iverksatte tiltak: Hund ble brukt 17. juni og området som skulle skulle slås ble sjekket uten reaksjon.
Kommentar: Hekking kan være mulig i takrørskogen.

Kommune: Sandnes **Lokalitet:** Lura
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: Hørt 20. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Oppsøkt 21. juni, men da hadde slåtten allerede gått.

Kommune: Sandnes **Lokalitet:** Lea
Grunneier: Mangfred Skjæveland, Olav Malmin, Oddvar Lea
Habitat: Graseng
Tidsrom: Først hørt før 10. mai. Relativt intensiv sang hver kveld inntil slutten av mai (Skjæveland). Først hørt 1. juni på naboeiendommen. I juni pendlet fuglen mellom to lokaliteter. Fuglen ble sist hørt 13. juni i forbindelse med slåtten.
Iverksatte tiltak: Oppmerksomhet ved slått.
Kommentar: Alle tegn tydet på at dette var en enslig syngende hann. Muligens kan det dreie seg om to individer. Hekking ikke sannsynlig, og fuglen ble skremt ut av åkeren i forbindelse med slåtten. Individet ble ringmerket 9. juni; ringnummer 5128553, vingelengde 143 mm.

Kommune: Sandnes **Lokalitet:** Gimramyra
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: 6./7. juni.
Iverksatte tiltak: Ingen
Kommentar:

Kommune: Sokndal **Lokalitet:** Årstad
Grunneier: Arnfinn Pedersen, Torleif Årstad
Habitat: Graseng
Tidsrom: Fra begynnelsen av juni frem til ca. 24. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Fuglen flyttet mye rundt, og brukte flere jorder.

Kommune: Time **Lokalitet:** Rosseland
Grunneier: Arnt J. Taksdal
Habitat: Graseng
Tidsrom: Først hørt 28. mai, men skal være hørt tidligere. Hørt ca. 1. juni, men ikke hørt 5. juni til tross for lydavspilling.
Iverksatte tiltak: Oppmerksomhet ved høsting.
Kommentar: Det ble ikke registrert fugl i forbindelse med høstingen. Muligens flyttet individet til Herigstad II?

Kommune: Time **Lokalitet:** Herigstad I
Grunneier: Harald Hadland
Habitat: Graseng
Tidsrom: Først hørt 23./24. mai. Fangstforsøk både 2. og 4. juni, men fuglen lite interessert.
Iverksatte tiltak: Areal avsatt 6. juni - ca. 2 daa. merket opp og utpekt for utsatt slått.
Kommentar: Slått startet 6. juni. Imidlertid ble reiret ødelagt av slåtten 10. juni. 7-8 egg ble funnet. Reiret lå ca. 50 m. utenfor det oppmerkede området.

Kommune: Time **Lokalitet:** Herigstad II
Grunneier: Hans P. Herikstad
Habitat: Graseng
Tidsrom: 5. - 8. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Slått i området 8./9. juni. Dette ble vurdert å være kun en syngende hann og slått ble ansett som fornøftig.

Kommune: Time **Lokalitet:** Pollestad nr. Orre krk.

Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: Først hørt ca. 22./23. mai, rapportert gjennom Jærbladet 26. mai. Det var muligens to individer i området.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: Vindafjord **Lokalitet:** Sandeid sentrum
Grunneier: Per Helgevold, Ole J. Klungland besørger slått.
Habitat: Graseng
Tidsrom: Først hørt 28. mai, ankom ca. 25. mai iflg. rapportør. Fuglen var tilstede natt til 3. juni, og sangen var svært svak.
Iverksatte tiltak: Oppmerksomhet ved høsting.
Kommentar: Forsvant i forbindelse med slått. Hørt på naboeiendommen i medio juni (frem til 24. juni). Forsvant i forbindelse med høstingen her også. Har vært regelmessig på lokaliteten de senere år.

Kommune: Vindafjord **Lokalitet:** Blikrabygda,
Øvre Vats
Grunneier: Ingrid K. Meland
Habitat: Graseng
Tidsrom: Først hørt 10.-15. mai. Hørt frem til begynnelsen av juni.
Iverksatte tiltak: Oppmerksomhet ved høsting
Kommentar: Fuglen ble vurdert som en enslig syngende hann, og fortsatt slått ble anbefalt. Den ble hørt på lokaliteten også i fjor.

Hordaland

Kommune: Bømlo **Lokalitet:** Nordtun
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom:
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Arten hekket på denne lokaliteten i 1994.

Kommune: Etne **Lokalitet:** Etne sentrum
Grunneier: Terje Kambo
Habitat: Graseng
Tidsrom: Midten av juni til begynnelsen av juli
Iverksatte tiltak: Det ble satt igjen areal rundt hannens spillplass. Etter slått spilte den fortsatt ivrig. Den ble etterhvert vurdert å være en uparret hann, og slått gikk som normalt i området. I forbindelse med slått i det siste området gikk man foran forhøsteren, og klarte å jage den ut av åkeren. Det ble ikke registrert indikasjoner på hekking. Fuglen fløy over på naboeiendommen hvor den fortsatt å synge.
Kommentar: Arten var sist hørt i området for 10-15 år siden, da den ble påvist hekkende.

Kommune: Kvinnherad **Lokalitet:** Rosendal
Grunneier: Knut E. Skåla, Knut T. Skåle
Habitat: Graseng
Tidsrom: Hørt begynnelsen/midten av mai frem til midten av juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Fuglen ble hørt i samme område i 1994.

Kommune: Kvinnherad **Lokalitet:** Hjelmeland,
Omvikedal
Grunneier: Olav K. Hjelmeland
Habitat: Graseng
Tidsrom: Slutten av mai til ca. 14. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Fuglen ble observert to ganger. Den var på lokaliteten i 1993, men hadde før det ikke vært registrert på mange år.

Kommune: Ølen **Lokalitet:** Ølen sentrum
Grunneier: Eivind Vik
Habitat: Graseng
Tidsrom: Ca. 1. mai - slutten av juni.
Iverksatte tiltak: Fuglen var svært ustabil med hensyn til sangplass. Det ble satt igjen et hjørne av åkeren i forbindelse med slått, men fuglen forsvant. Åkeren ble gjennomgått etter slått, uten tegn til reir.
Kommentar:

Møre og Romsdal

Kommune: Gjemnes **Lokalitet:** Søvik, Storlandet
Grunneier: Johan Søvik
Habitat: Rik graseng med svært høy artsdiversitet.
Tidsrom: Ca. 3. juni til ca. 10. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Enga ble slått rundt 10 juni, og da forsvant fuglen.

Kommune: Eide **Lokalitet:** Svanvika
Grunneier: Svanviken Gård
Habitat: Graseng. Rik og variert vegetasjon med mye høy-mol.
Tidsrom: Hørt syngende intenst fra slutten av mai og et godt stykke ut i juli.
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Denne enga ble ikke høstet, så en eventuell hekking kan ha vært vellykket.

Kommune: Fræna **Lokalitet:** Ved Gule
Grunneier:
Habitat: Varierende: Graseng samt brakkmark v/ bebyggelse
Tidsrom: Fra 10. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Det var to syngende hanner samtidig i denne enga, samt en syngende hann av vaktel.

Kommune: Smøla **Lokalitet:** Nerdvika ved Frostadheia
Grunneier:
Habitat: Rik graseng med innslag av fuktige drag med mye mjødukt.

Tidsrom: Hørt første gang 18. juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar: Ved besøk på lokaliteten den 24. juni ble sang ikke hørt, men fuglen ble lokket fram med lyd (- satte seg opp på kassettpilleren), fortsatt uten selv å synge. Enga ble såvidt vites ikke slått.

Kommune: Kristiansund

Lokalitet: Øygarden,
v flyplassen

Grunneier: Kristian Morch

Habitat: Brakk slåtteng med mye hundekjeks og høye stauder.

Tidsrom: 25. juni til slutten av juli

Iverksatte tiltak:

Kommentar: Fuglen ble fanget inn og ringmerket 14. juli (ringnr. 5115037, vingelengde 155 mm). Enga ble ikke slått, og har ikke vært slått på ca 10 år.

Kommune: Kristiansund

Lokalitet: Byskogen

Grunneier: Offentlig eiendom

Habitat: Brakk graseng

Tidsrom: Juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar:

Kommune: Ørsta

Lokalitet: Bondalen

Grunneier: Knut Rise

Habitat: Graseng, hvor fuglen hadde tre forskjellige sangposter.

Tidsrom: Første gang hørt ca. 15./16. juni. Fuglen sang til første uka i august.

Iverksatte tiltak: Ved første slått ble deler av engas slått til ulik tid.

Kommentar: To fangstforsøk ble gjort med hjelp av lokkelyd, men fuglen kom seg ut av nettet gang på gang. Når engas slått krekset fuglen kraftig midt på dagen (overdøvet traktoren ifølge bonden). Etter slåtten flyttet fuglen til ei beitemark i nærheten. Det var hørt åkerrikse på denne lokaliteten siste gang for 15 år siden.

Kommune: Giske

Lokalitet: Valderøy

Grunneier:

Habitat:

Tidsrom:

Iverksatte tiltak:

Kommentar: 1-2 ind

Sør-Trøndelag

Kommune: Hitra

Lokalitet: Kvennvær

Grunneier: Ole Grønvik

Habitat: Myr

Tidsrom: Hørt syngende tre netter: 7. - 9. juni

Iverksatte tiltak:

Kommentar: Observasjonen ble ikke verifisert av fylkeskontakten, men er etter alt å dømme korrekt.

Nordland

Kommune: Hemnes

Lokalitet: Kongsdalen

Grunneier: Mary og Elias Bjørnå.

Habitat: Graseng, nær lita elv.

Tidsrom: Syngende hann fra 8. juli og ut hele august.

Iverksatte tiltak: Fylkesmannen i Nordland ga tilsagn om kompensasjon til grunneier for å sette av areal i forbindelse med slåtten.

Kommentar: Godt samarbeid med grunneier. Fuglen sang regelmessig om kveldene og nettene, spesielt i godt vær. Lite observert i august grunnet mye regn.

VEDLEGG 2

Prosjektets mediedekning i 1995

En viktig forutsetning for at vi skulle oppnå kontakt med grunneierne har vært at media interesserte seg for saken. I tillegg til de avisutklipp som er listet opp nedenfor, er det sannsynlig at det finnes flere som enda ikke er mottatt.

I tillegg har informasjon vært spredt gjennom: Hedemarks-radioen (juni), flere innslag i NRK-Sør-Trøndelag i mai/juni, et innslag i NRK-Hordaland i juni, flere ganger i Namdals-radioen, intervjuer i Jærradioen (3 ganger i mai-juni og oktober), NRK-radio (både lokalt i Rogaland og nasjonalt gjennom P2's Her og Nå, begge i mai) og NRK-TV (lokalt i Rogaland 21.06, og nasjonalt gjennom Ut i Naturen 12.10).

Oppslag om åkerrikse — gjengitt på de etterfølgende sider — har forekommet i følgende aviser og tidsskrift:

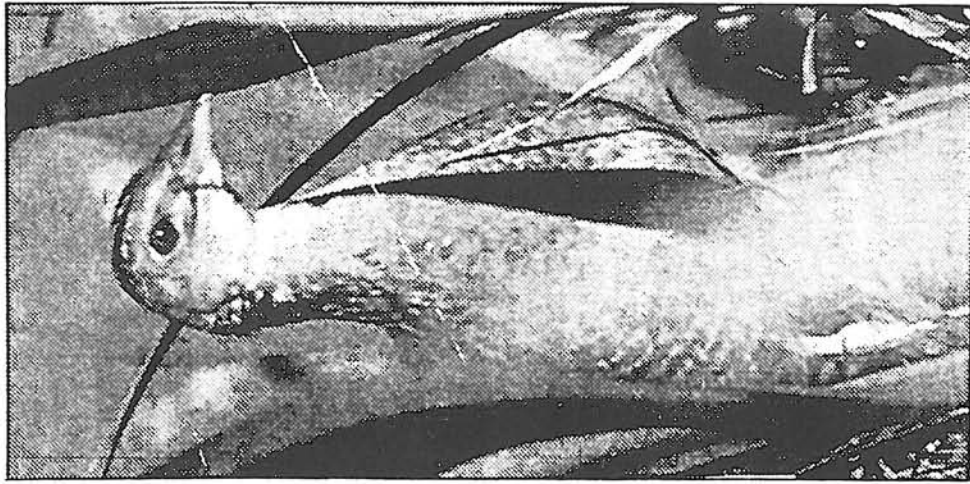
Aftenposten - 09.05.95
Adresseavisen - 09.06.95
Bondebladet - 24.05.95
Bondebladet - 14.06.95
Bondevennen - 29.04.95
Dalane Tidende - juli 1995
Gjengangeren - , Stavanger Aftenblad 02.06.1995
Hamar Arbeiderblad - juni 1995
Jærbladet - 26.05.95
Nationen - 12.05.95
Nationen - 11.10.95
Stavanger Aftenblad - 03.05.95
Naturvernåret 1995 - Miljøverndep.
Natur og Miljø -
Trondheim - 12.06.95, Hitra-Frøya - 23.06.95
Tønsbergs Blad -
Østlandsposten -

I tillegg kommer artikler i *Vår Fuglefauna*, og i en lang rekke ornitologiske lokaltidsskrift.

En god åkerrikse-biotop er samtidig gode områder for annet dyre- og planteliv. Mange steder finnes det i slike områder en svært interessant og verneverdig flora, med f.eks. gode forekomster av sjeldne orkideer.
Foto: P. Ryelandt.

Åkerriksa nesten utryddet

Den raspende lyden av åkerriksa er i ferd med å forstumme. Ornitologene antar at det bare er 100 fugler igjen i Norge.

EIVIND FOSSHEIM

Dens eiendommelige sang er lik den lyden vi får ved å

føre en blyant over en kam. Crex crex er da også dens latinske navn, som direkte henspeiler på den skurrende røsten som tidligere var et så velkjent innslag i sommernettene i de fleste jordbruksbygder.

I dag er den en av landets mest truede fuglearter.

- Ja, den er faktisk i ferd med å forsvinne helt, sier ornitolog Ingar Jostein Øien, den norske prosjektlederen i den europeiske aksjonen for å hindre den fra å bli utryddet.

FÅ IGJEN: Åkerriksas raspende røst er i ferd med å forsvinne som innslag i sommernettene.

Foto: THE ROYAL SOCIETY FOR THE PROTECTION OF BIRDS

fugler, reir og unger i forhøstingsmaskinene.

- For at åkerriksa skal få fotfeste igjen, er det nødvendig å endre litt på prosedyrene for høstingen av gråfåret, sier Øien. Han minner om at den mest rasjonelle måten å høste en åker eller slå gresset på, er å starte ute i kanten av åkeren og slå i sirkel innover mot midten.

Det fører til at åkerriksa ikke våger seg ut i åpne områder og blir fanget inn i den siste stripen av gress. Ved å slå slik at fuglen trekker seg ut av åkeren mot urørt terreng, kan man redde de voksne fuglene, og derved gi dem muligheter til å legge et nytt kull som de kan få på vingene før neste slått, sier Øien.

Åkerriksa kartlegges

Usikkert om den fortsatt hekker i Trøndelag

✎ KARL H. BROX

Åkerriksa er iferd med å forsvinne som hekkefugl i Norge. I Trøndelag er den kanskje borte allerede – i hvert fall er det ikke mange igjen. I Naturvernåret 1995 ønsker Norsk Ornitologisk Forening nå å kartlegge bestanden og å sette i verk tiltak som kan redde de få re-dene som ennå finnes.

Åkerriksa var tidligere en forholdsvis vanlig hekkefugl. Mot slutten av forrige århundre begynte imidlertid bestanden å gå kraftig tilbake. Den viktigste årsaken var helt klart mekaniseringen i jordbruket, særlig innføringen av slåmaskinen. Fra 1890 og utover økte antallet slåmaskiner kraftig, samtidig som maskinene også stadig ble mer effektive. Resultatet var at reder, egg, unger og til og med

voksne fugler ble ødelagt og drept. I dag er åkerriksa en så fåtallig fugl i Norge at den regnes som direkte truet av utryddelse.

– Vi ser imidlertid ikke bort fra at det ennå kan være noen få åkerrikser som hekker i Trøndelag, sier Ingar Jostein Øien, som er prosjektleder for Norsk Ornitologisk Forenings kampanje for åkerriksa i Naturvernåret. For å få brakt dette på det rene oppfordrer han nå folk rundt om til å bruke øyne og særlig ører flittig for om mulig å oppdage denne høyst spesielle fuglen i det trønderske miljøet.

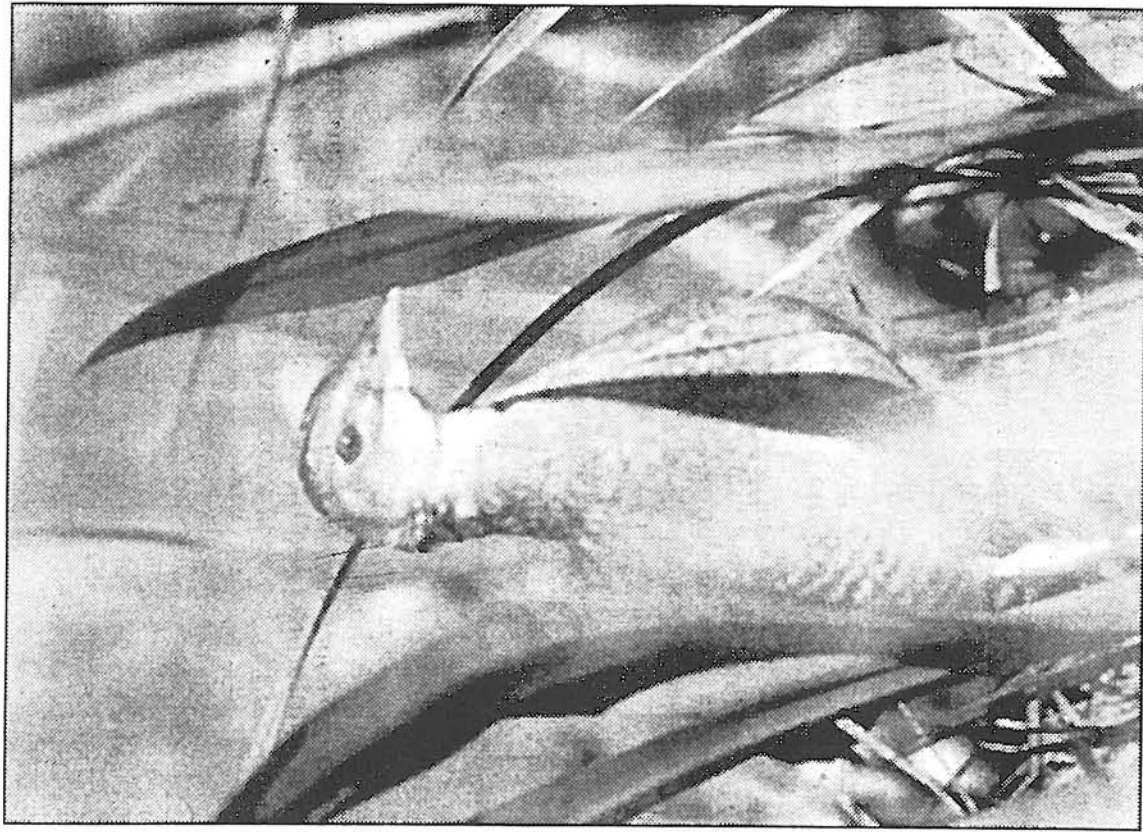
– Å få øye på åkerriksa er ikke lett, sier han.

– Fuglen er meget sky og lever skjult i høy, tett vegetasjon, for eksempel fordige enger. Derimot lar den seg lett høre, særlig utover kvelden og natten, men av og til også på dagtid. Sangen, hvis man da kan kalle den det, er en helt særegen låt, omtrent som når man drar en blyant eller penn langs tennene på en kam.

I Trøndelag fantes åkerriksa tidligere fra lavlandet og opp til enkelte setervoller i fjellet. Så sent som i 1990 ble en fugl hørt i Selbu, og ellers er det årlig noen få observasjoner fra trøndelagsfylkene, fortrinnsvis fra Ørlandet og flatbygdene langs fjorden. På grunn av dagens mekaniserte jordbruk og siloslått, er det først og fremst ute i villenger og brakke marker åkerriksa har sjanse til å klare seg.

– Det skal imidlertid ikke så mye til for å redde fuglen på slåtteeeng heller, sier Øien.

– Ved å endre litt på fremgangsmåten kan man unngå at i hvert fall de voksne havner i forhøsteren. Vi anbefaler at man starter slåtten innerst og arbeider seg utover i stedet for omvendt. På denne måten vil åkerriksa tvinges stadig utover og til slutt ut i urørt terreng. Ved å berge fuglene på denne måten, gir man dem en sjanse til å legge et nytt kull som kan komme på vingene før neste slått, sier Øien.

TRUET: Åkerriksa er nesten utryddet som følge av den mekaniserte jordbruket. Nå vil Norsk Ornitologisk Forening ha bøndene til å slå enga innenfra og utover for å redde fuglene.

Jærbønder vil berge åkerriksa

Fuglevennes appell om bondehjelp til å berge den truende åkerriksa slår an i Rogaland. Nå strømmer åkerrikseobservasjonene på. 1. juni hadde Norsk Ornitologisk Forenings åkerriksekontakt i Rogaland, Asbjørn Folvik, fått inn åtte meldinger om observasjoner - sju på Jæren og en i Ryfylke. Folvik opplyser til Bondebladet at alle grunneiere han har hatt kontakt med hittil, er villig til å la graset bli stående rundt eventuelle reir.

Arne Åsen

Aksjon «Berg åkerriksa» ble presentert i Bondebladet nr. 21. I Rogaland er bøndene med for fullt. (Foto: Odd W. Jacobsen)

Folvik er en av 17 kontakter landet rundt som kan ringes, slik at en kan få lokalisert flest mulig av de gjenlevende åkerriksene før grasslåten tar kverken på fugler, reir og egg. Som det framgikk av Bondebladet 24. mai, har Norsk Ornitologisk Forening anslått at det nå er mindre enn femti individer igjen av arten åkerrikse her i landet. Hver eneste fugl som kan berges, vil derfor være av betydning for å hindre arten fra å forsvinne.

Infrarødt foto

Når meldingene kommer om at folk har hørt åkerriksenes karakteristiske raspelyd, er det Folviks oppgave å rykke ut og prøve å lokalisere fuglene. Dette kan være vanskeligere enn det høres ut til når riksa skjuler seg i høyt gras på 100 mål store jorder, og ornitologene arbeider i skrivende stund med å få fatt i et kamerautstyr som reagerer på varme av den typen som brukes under letaksjoner etter folk fra fly. I teori-

en skal kameraet avsløre eventuelle fugler på kroppstemperaturen. Den er på 40-42 grader, som burde være nok til å skille riksa ut fra omgivelsene på ei kveldsavkjølt eng, sjøl om fuglen sitter skjult i høyt gras.

- Hva skjer når fuglene er lokalisert?

- Viser det seg å være en han, vil vi forsøke å jage den ut fra åkeren. Er det en hunn fugl som har rukket å legge seg på reir, oppfordrer vi grunneieren til å la graset rundt bli stående til ungene er store nok til å kunne flyttes til trygt territorium.

- Hvor stort grasareal må stå igjen?

- Det vet vi i utgangspunktet ikke noe sikkert om. Til tross for at det er drevet atskillig forskning

på åkerrikse, er det lite eksakt viten å hente på dette punktet. Vi har bestemt oss for å starte med 30 x 30 meter, og så prøve oss fram.

Godt håp om erstatning

Folvik er full av lovord over de holdninger grunneierne i Rogaland har inntatt til åkerrikseaksjonen. Går det som han håper, er det gode sjanser for at bønder som får store ulemper med forhøstinga til gjengjeld skal kunne få en viss økonomisk erstatning. Ornitologene har søkt om 35 000 kroner til formålet fra Fylkesmannens landbruksavdeling. Sjøl om midlene i skrivende stund ennå ikke er formelt i boks,

opplyser Folvik å ha muntlige signaler om positivt utfall.

- Bondelaget kan overta

Han mener den måten å arbeide på som i år prøves i Rogaland, bør betraktes som et pilotprosjekt til mønster for landet for øvrig. Samtidig har Folvik notert seg Norges Bondelags positive interesse for åkerrikseaksjonen (Bondebladet nr. 21), og han sier naturligtvis ja takk til all hjelp herfra, f.eks. med å frambringe sentrale midler.

- Får vi gode erfaringer med årets tiltak, ser jeg heller ikke bort fra at oppgaven med å berge åkerriksa, bør kunne bli et prosjekt Bondelaget sjøl kan

overta driften av. Med sin medlemsmasse, er organisasjonen atskillig bedre rustet med menneskelige ressurser enn Norsk ornitologisk forening, sier Folvik.

Forbannet på MD

Til øvrige utgifter har Rogaland-ornitologene fått 75 000 kroner fra fylkeskommunen og 13 000 fra fylkesmannens miljøvern-avdeling. Alle gode krefter arbeider for åkerriksa, altså. Det eneste unntaket er Miljødepartementet, som i Naturvernåret avslø å bevilge midler til aksjonen. Det har Folvik ikke kommet over. Prioritert tema for Naturvernåret i Norge, er som kjent bevaring av biologisk mangfold...

Trygg hos Time Bondelag

Den ene av de åtte rikse-observasjonene i Rogaland er gjort på eiendommen til Harald Hadland - identisk med lederen i ett av Bondelagets største lokallag - Time Bondelag. Der bør den trygt.

- Men det er vel tid for første-slåten på Jæren, Hadland?

- Vi får prøve å ta vare på fuglene. Det første vi skal gjøre, er å forsøke å lokalisere den i samarbeid med ornitologene. Foreløpig er vi usikre på om den har rukket å bygge reir på enda. Men om så er, har vi ikke noe annet valg enn

å sette igjen en bit av graset utslått, sier Hadland til Bondebladet.

Time-bonden tror ikke ulemperne i hans tilfelle skal bli større enn at gardsdrifta tåler det, enten det blir kompensasjon å få for forsinket forhøsting eller ei. - Men dermed er det ikke sagt at alle har samme mulighet. Det er ikke viljen hos bøndene det står på, men så lenge vi bønder skal følge akkorden vi blir pålagt av myndighetene, er det mange som blir ganske presset, mener han.

Time-bonden husker at åker-

riksa var et vanlig syn på garden for 20-30 år siden, og at det da var skikk og bruk å passe seg for å kjøre i hjel fugl. Han legger skylda på effektivitetskravet som preger hele den vestlige verdens jordbruk for at denne arten nå er blitt et sjeldent syn i Vest-Europas kulturlandskap. - Ifølge ornitologene er det større åkerrikseforekomster i øst-europeiske land som f.eks. Polen, der landbruket drives med mer tilbakeliggende metoder, påpeker Hadland. Effektiviteten her hos oss har sin pris på naturens bekestning.

Annet kjøremønster Ornitologene foreslår som meldt i Bondebladet nr. 21 å kjøre forhøstingen fra midten av enga og utover, i stedet for omvendt. Tanken er å gi eventuelle åkerrikser fluktmulighet. Hva sier en praktisk bonde til det?

- Det må være mulig, hvis vi ikke like godt kan slå i teiger, og så være ekstra påpasselig før vi tar den siste stykket? Før i tida husker jeg vi pleide å gå gjennom den siste teigen til fots for å jage eventuelle åkerrikser inn på trygg grunn før vi slo, minnes Hadland.

Fylkesbondelaget med

Audun Rosland på Rogaland Bondelags kontor i Stavanger bekrefter til Bondebladet at åkerrikseaksjonen er en oppgave også fylkeslaget stiller seg positivt til. Fylkesbondelaget har sammen med andre relevante organisasjoner deltatt i et møte med fylkesmannens miljøvern-avdeling om aktuelle tiltak, og alle lokallag har fått oppfordring om å slutte opp om tiltakene.

Betalt for å la engas stå

I Rogaland kan du i år med god samvittighet for din egen lommebok la deler av engas stå uslått, dersom du får besøk av en så sjelden gjest som åkerrikksa.

BV Hege Wold

Det er Fylkesmannens landbruksavdeling i Rogaland som på initiativ fra Norsk ornitologisk forening har satt av penger til dette. Lignende ordninger kan være på gang i andre fylker. Norsk ornitologisk forening har nemlig startet et prosjekt for å redde åkerrikksa, som et ledd i en felles europeisk satsing.

Standard søknad

Pengene er heniet fra kulturlandskapsmidlene, som blant annet skal brukes til vern om kulturminner og biologisk mangfold. Bøynen har vært søknadsfristen som er satt til 15. april, forteller leder av Norsk ornitologisk forening i Rogaland, Asbjørn Folvik.

- På denne tiden av året er det ingen bønder som vet om de får besøk av den utryddelsesstruede åkerrikksa. Men dette er ordnet ved at det er satt av en pott som er stor nok til å dekke eventuelle tap for bondene i Rogaland. Om bonden skulle høre eller se fuglen på sin eiendom, kan han ta kontakt med oss, og få en standard søknad, der det bare er å fylle ut gårds- og bruksnummer.

Truet globalt

Den brunspettede åkerrikksa som er på størrelse med vipa, er nå en av de mest truede fugleartene her i landet. Også internasjonalt er den truet. Fuglen er ført opp på Bonn-konvensjonens liste over globalt truede fuglearter.

I 1971 ble det registrert mer enn 20 syngende hanner i deler av Sandnes kommune, og i 1975 regnet man med en bestand på omtrent 90 par i hele fylket. I 1993 ble det bare rapportert om fattige fire syngende hanner i hele Rogaland.

Fire-fem par er all som er igjen av åkerrikksa i Rogaland, som for bare tjue år siden telte 90 par i fylket. Foto: Odd W. Jacobsen.

Rogaland og Møre og Romsdal er de fylkene der fuglen har hatt sitt sterkeste fofofeste de siste tjue årene. Men også her er det altså svært få igjen.

Tatt på senga

Den finner mat, søker skjul og bygger reir i det beskyttende engresset. I he-

sjenes tid rakk åkerrikksa å få hekkingen unnagjort før slåtten. Nå er hun fredløs for forhøster og slåmaskin.

At det for det aller meste er det moderne jordbruket som er årsaken til den dramatiske tilbakegangen er godt dokumentert, forteller Folvik.

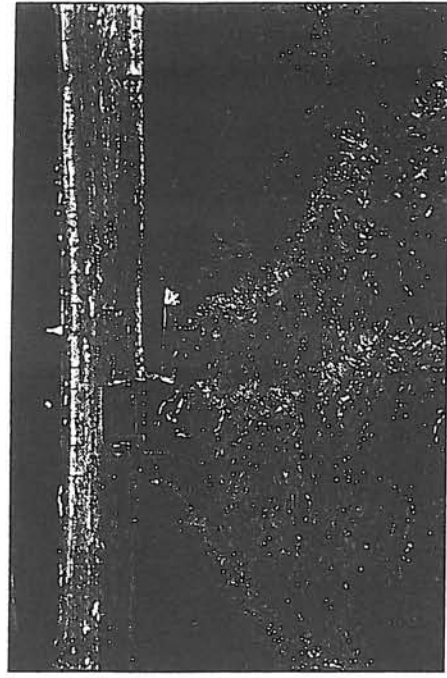
- Reiret blir tatt i første slåtten. Klarer

foreldrene å komme seg unna og starte ny ruging, går det galt i andre slåtten.

Fugl eller frosk?

Crex crex er åkerrikksas monotone bidrag til fuglekonserten. Og den synger bare om natten. Om du ved ellevetiden om kvelden tror du hører frosk, kan det være at du har fått en langt sjeldnere gjest.

- Vi er forberedt på å få falsk alarm flere ganger, der det viser seg at det var frosk bonden hørte. Men vi vil gjerne at bønder og andre som mener å ha hørt den karakteristiske sangen skal ta kontakt med oss. Vi kan bistå bønder med råd og veiledning om hvordan de kan verne om fuglen dersom den skulle dukke opp, forteller Folvik.

Slåmaskin og forhøster er åkerrikksas bitreste fiender. Nå kan du få dekket tapene ved å la deler av engas stå uhøstet. Foto: BirdLife International.

Gi åkerrikksa en sjanse!

Åkerrikksa lider av agorafobi, eller på godt norsk, angst for åpne plasser. Den våger seg ikke ut av det beskyttende gresset i engas der den holder til. Før gresset har vokst såpass til at det gir skjul, glemmer den seg blant takrør og andre planter i sumpene.

Startar du yuterst og jobber deg innover mot midten når du skal slå engas, tar du livet av den idet du slår den siste biten, dersom du har fått besøk av fuglen. Angsten for åpne plasser er nemlig så sterk at den blir i gresset, selv om det betyr den visse død.

Derfor skal du alltid slå innenfra og utover, slik at den kan rømme unna i annet høyt gress etterhvert som du slår.

A begynne i den enden av engas og arbeide seg bort til den andre enden, kan også være en mulighet, dersom det

altså er skjul videre.

Åkerrikksa hekker seint på året, ofte i juli. Den har derfor liten mulighet til å være ferdig med hekkinga når gresset høstes, forteller Asbjørn Folvik.

Utsettelse av høstingen til etter 15. august kan være et alternativ. Har du lokalisert reiret, kan du gi de små en mulighet til å vokse opp ved å la noe av engas stå uslått.

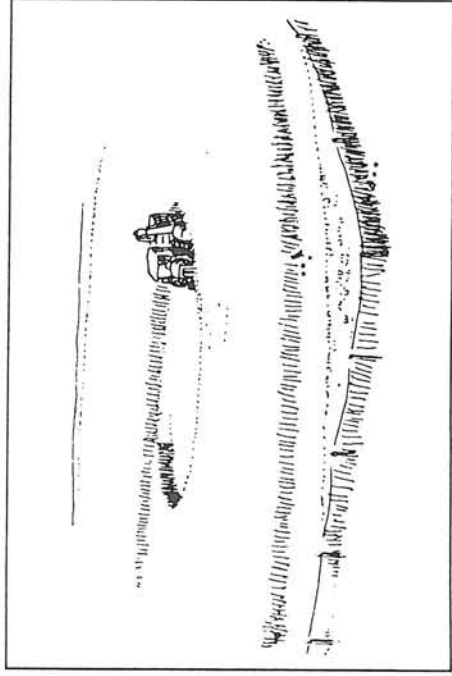
Etter 15. august er eggene sannsynligvis klekket, slik at ungene og de voksne fuglene kan bevege seg bort fra de morderiske maskinene dine. Forutsetningen er altså at de har en annen åker å flykte til.

En annen mulighet er å dele innmarka inn i små åkerlapper som blir slått til ulik tid.

Undersøkelser i Storbritannia, Østerrike og Tyskland viser at 60 prosent flere åkerrikser har sjans til å leve opp ved slike enkle tiltak.

Kontaktpersoner:

Hordaland: Tore Larsen, 55 21 20 13/
55 31 08 31 priv. **Rogaland:** Asbjørn Folvik, 51 42 47 55/ 51 42 38 26 priv.
Vest-Agder: Lista Fuglestasjon 38 39
75 88/ 947 29 500 mobil. **Aust-Agder:** Øystein Pettersen, 35 97 42 80/ 945 61 670 mobil.

Begynn innerst når du høster og gi fuglen en sjanse til å flykte unna til annet høyt gress etterhvert som du slår. La om nødvendig noe av engas stå igjen. Tegning: Tore Larsen.

Ga asyl til truet fugleart

Ståle Hansen

Da bonde Ove Særheim på Hegrestad hørte skrikene fra åkerriksa på jordet, rakk han å redde livet til en av de siste fuglene av denne arten i Rogaland. Nå har åkerriksa fått et kjærkomment fristed på gården hans.

For ikke lenge siden var åkerriksa en svært vanlig fugl på norske gårder. Fuglen velger seg hekkeplasser i grasenger i kulturlandskapet. Fordi den hekker tidlig på året er den ikke ferdig når første-slåtten går. Mange åkerriksker ender derfor livet i forhøsteren.

- Det var helt tilfeldig at jeg hørte lyden fra fuglen, da jeg gikk og luket jordepler like ved, forteller Ove Særheim. Han husket lyden fra da han var liten, og visste umiddelbart at det var en åkerriksa som hekket på jordet hans.

- Jeg har bodd her i tretti år, men aldri sett noe til denne fuglen før. Da jeg begynte å slå gresset rundt hekkeplassen med traktor, viste den seg. Det var akkurat som om den ville fortelle meg at "her holder jeg til".

Særheim viser frem et område på omtrent 30 ganger 30 meter; en slags øy av høyt gras på den nyslåtte åkeren. Der koser fuglen seg nå i ro og fred. Det er også gjort et forsøk på å ringmerke

Hegrestad-bonden Ove Særheim viser frem området der åkerriksa har fått innvilget "asyl".

Foto: Ståle Hansen

fuglen, men det slo feil fordi åkerriksa var for sky.

- Det som skjer her er et godt eksempel på at vi bønder tar vare på kulturlandskapet rundt oss. Vi får stadig mye kritikk, men dette viser at vi klarer å eksistere

sammen med naturen på en god måte, sier Særheim og forteller engasjert om det yrende dyrelivet i nærområdet hans.

- Taper du penger på ikke å slå dette hekkeområdet?

- Nei, på ingen måte. Jeg kan

bare vente til fuglen er ferdig og slå graset da. I mellomtiden er det bare trivelig selskap her på åkeren.

Prosjektleder Jostein Sandvik i Norsk Ornitologisk Forening sier til DT at gårdbrukere som har hekkeområder i sine åkre kan søke om erstatning av tapte inntekter fra Norges Bondelag.

- Men det er jo bare snakk om småpenger. Slik jeg kjenner gårdbrukerne er de bare glade til

for å gjøre en innsats på dette området, sier han.

I Rogaland, som for få år siden var et kjerneområde for åkerriksa, er det nå bare 15 - 20 fugler igjen. I Dalane finnes det én åkerriksa i Sokndal og én i Bjerkreim, i tillegg til eksemplaret til Særheim. Det er også oppdaget en åkerriksa i et hekkeområde på Brusand.

Norsk Ornitologisk Forening har i nært samarbeid med Norges Bondelag satt i gang en stor kampanje for å redde denne fuglen før det er for sent. I den forbindelse skal gårdbrukere i hekkeområdene få informasjon om hvordan de bør forholde seg dersom åkerriksa dukker opp i deres område.

Er åkerriksa i Borre?

TRUET: Åkerriksa, vakker og sky. Er den helt utdødd i Borre?

Nostalgisk åkerhøne

Åkerhøna (Åkerriksa) er atter å høre i enga på Malmheim. Det er rene nostalgien, mener Ottar Nilsen. Åkerhøna har ikke besøkt Malmheim på flere år. Det kan ha sammenheng med at landbruket er lagt om til siloslått og tidlig hosting, slik at det blir vanskelig for åkerhøna å overleve.

— Om denne åkerhøna på Malmheim kan finne seg en make og etablere seg er vel heller tvilsomt, sier Ottar Nilsen og tenker tilbake på tiden før siloslåtten — da enga var full av åkerhøner.

Norsk ornitologforening er meget bekymret for åkerriksa fremtid. Fra å være en vanlig fugl i Norge ved århundreskiftet, finnes det idag ca. 100 eksemplarer igjen. Hovedårsaken er moderne jordbruk med slåmaskin.

KRISTIN HOVDEN

Per Knapstad fra Horten er sekretær for ornitologforeningens Vestfold-avdeling. Han sier til Gjengangeren at man nå forsøker å få en skikkelig oversikt over utbredelsen av åkerriksa.

Åkerriksa, som er på størrelse med en stor trost, er ikke observert ved Borrevannet på lenge, derimot har noen nylig hørt den i Våle. De færreste har noengang sett denne fuglen, fordi den er meget sky. Dersom noen har hørt dens karakteristiske skrik gjennom natten som minner om etslags «krek-krek», vil fuglevenner gjerne ha informasjon om dette. Kontaktperson er Tormod Røed i Stokke.

Dersom total utsløttelse av åkerriksa skal hindres må bøndene ta et spesielt ansvar, sier Per Knapstad.

— Fuglen hekker i enger, når bonden slår gresset må han begynne å slå i midten og arbeide seg utover. Det gir fuglen sjanse til å stikke av i skjul av det høye gresset.

Den tør nemlig ikke bevege seg ut på åpne plasser.

Knapstad er glad for at Norges Bondelag nå oppfordrer sine medlemmer til å slå gresset på denne måten, — det gir håp for åkerriksenes fremtid, sier han.

Åkerriksa tilhører de tre mest truede fuglearter i Norge, sammen med vandrefalken og dverggåsa.

'I rett oppunkt

Riksevennlig slått

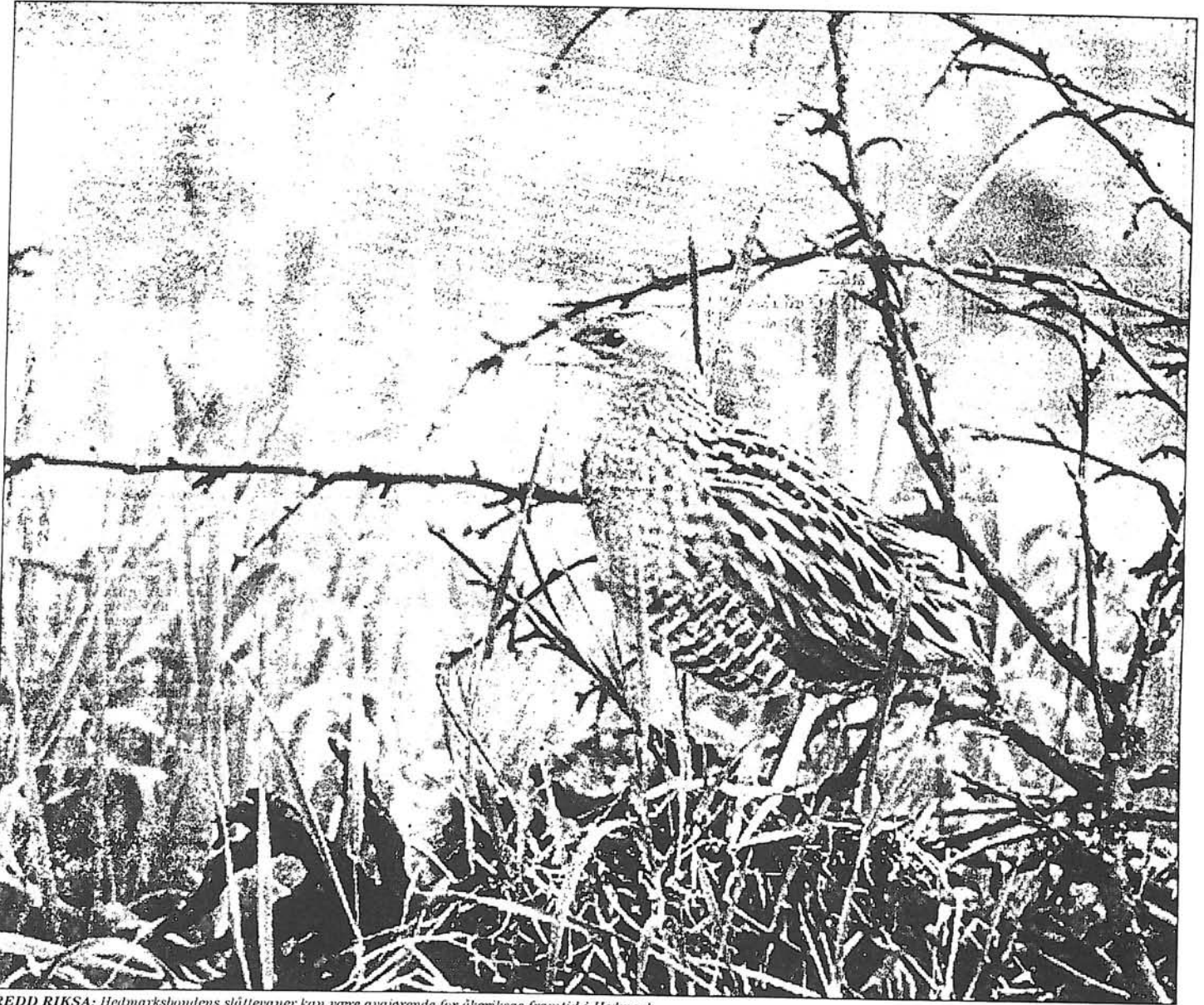

FOTO: O. W. JACOBSEN

REDD RIKSA: Hedmarksbondens slåttevener kan være avgjørende for åkerriksas framtid i Hedmark

HAMAR: Nå kan hedmarksbøndene trå til - og redde liv. Ikke bare ett liv, men framtida til en hel art. Ved å satse på åkerriksevennlig-

HA: GRETE RUUD

Det er Norsk Ornitologisk Forening i Hedmark som inviterer til innsats. Åkerriksa har lidd en trist skjebne de siste tredve-førti år. Så skjebnesvanger har utviklingen vært at det ikke har vært sikre observasjoner av åkerriksa i Hedmark siden 1992. På landsbasis er det mindre enn hundre fugler, og åkerriksa er en av de mest truede dyreartene i Norge.

BOR I GRASET

Saken er nemlig den at åkerriksa trives i gras. Godt gjemt av lange strå, lager fuglen rede.

Vendepunktet for åkerriksa kom da gårdene endret driftsform. Det ble færre grønter i kulturlandskapet, og graset ble slått flere ganger i året. Det liker ikke åkerriksa. Ungene søker gjerne skjul i det grønne, og mot en buldrende traktor med slåmaskin har små og store åkerrikser lite de skulle ha sagt.

ÅKERRIKSEVENNLIG SLÅTT

Her er det altså at bonden kommer inn i bildet. Det beste er å utsette slått til august. Åkerriksa hekker nemlig seint, og i starten av august er det størst sannsynlighet for at både voksne fugler og kyllinger kan bevege seg vekk fra høstingsredskapene.

slått kan nemlig bøndene i dette fylket skrive seg inn i historien som fuglevenner av rang.

Når slått er i gang er det en tommelfingerregel som kan redde liv. Der åkerriksa finnes, bør graset enten slås fra midten av jorden og ut mot kantene i en sirkel, eller fra den ene enden av jorden. Poenget er å drive fuglen framover fra høstingsmaskinene. Tapet av åkerrikser kan reduseres fra 90 til 30 prosent hvis disse enkle metodene følges.

•KREKS-KREKS•

Så kanskje, hvis hedmarksbonden er samarbeidsvillig (vestlandsbonden var i hvert fall det, i følge ornitologene), kan hannriksens monotone «kreks-kreks» igjen lyde gjennom sommernatta. Alle dem som har hørt riksa,

undrer seg over hannens utholdenhet. Når mørket faller på, i den grad det er mørkt om sommeren, gjør den seg klar. Skjult bak det høye grasets starter sangen, hvert sekund kommer det: «kreks-kreks», «kreks-kreks», «kreks-kreks»...

Norsk Ornitologisk Forening i Hedmark vil gjerne høre fra alle som har sett eller hørt åkerriksa, i år eller tidligere, eller ønsker råd om slått. Hallvard Strøm sitter klar ved telefon 62 52 49 67, og venter i spenning på melding om åkerrikser.

Lykke til i sommernatta!

Åkerrikse på Pollestad:

Selebert fuglebesøk

JINGER
GJESDAL

Åkerriksa har ropa frå kjelvene på Pollestad dei siste kveldane. Og det er ikkje nokon kven-som-helst som gjev lyd frå seg. Ein reknar at det bare er att mellom fem og ti eksemplar av arten i heile Rogaland.

Forhaustaren er fiende med stor F, seier fuglekjennaren Svein Efteland.

Åkerriksa liker seg best i høg vegetasjon. På Jæren vil det seia eng og grasmark. Betre gjødsling har framskunda grashaustinga. Når forhaustaren kjem, følgjer egg og fuglungar med i det store dragsuget.

– Bøndene kan gjera sitt for å verna om åkerriksa, og Fylkesmannen har gjort det lettere for dei ved å lova kompensasjon for det engstykket dei ikkje får hausta, opplyser Efteland.

Viss ein har mistanke om at fuglen rugar ein stad i enga, bør grashaustinga arbeida seg utover frå midten av kjelva. På det viset får fuglen høve til å koma seg unna dei morderiske maskinane. Når ein så lokaliserer reirplassen, er det viktig å setja att eit stykke eng. Fylkesmannen gjer opp for tapet. Dette er grundig omtalt i Bondevennen, nr. 16 og 17, 1995.

Utnyttar ekko-effekten

Etter mekaniseringa i jordbruket, har talet på åkerrikser gått radikalt ned. I 1971 var det

SJELDAN GJEST: Det har vorte lengre og lengre mellom kvar gong åkerriksa har vitja Jæren. Nå er ho observert på Pollestad. (Foto: Svein Efteland)

registrert 90 fuglar i Rogaland, 70 av dei på Jæren. Sju år seinare var det truleg ikkje meir enn 40 fuglar att i fylket. Svein Efteland reknar med at talet i dag er ein stad mellom fem og ti.

Fuglen er på storleik med ei due. Ho er ein typisk trekkfugl, og kjem til oss i første delen av mai. Åtte-ti egg blir lagt i ei grop i graset. Dei dunklede ungane er svarte. Det er bare hannen som lagar den karakteristiske songen. Han startar konserten etter at sola er gått ned og sluttar av før dagdry.

Åkerriksa vil helst ha omlag 30 mål til «bruket» sitt, og utviser stor sløgskap for å halda konkurrerande hannar unna. Der det er trengt om plassen, har ho gjerne etablert seg i nærleiken av hus. Det gjev ein verknadsfull ekko-effekt til ropa, slik at andre hannar skal tru at det alt finst fleire «eigarar» i området.

Tidlegare var kreksinga eit kjent og kjært varteikn på Jæren, og kjært barn har som kjent mange namn. På latin heiter ho crex crex, oppkalla etter

låten. På Jæren er ho mest kjent som åkerhøne eller rett og slett jærhøne.

Det følgjer soger og overtru med fuglen. Den som fann egga, kom til å bli far-, morlaus eller enkjemann. Skaut ein ei åkerrikse, kunne ein av dei næraste bli sjuk og døy. Men der fuglen kom til gards og ropa, kom det til å bli eit godt høy- og kornår. Det teiknar godt for bonden på Pollestad.

Åkerriksa er snart borte

Stusser du over at det er blitt så stille i enga når mørket siger på? Kanskje er det den velkjente lyden av åkerriksa du savner? Snart er den utryddet.

LISBET HARSTAD

Før var åkerriksa en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder opp til Trøndelag. I dag er det svært få som får høre åkerriksas spill fra gressmarkene i sommernatta. Nå finnes det maks 50 hekkende par igjen i hele Norge, de fleste i Rogaland.

Crex crex

Drar du en blyant over tinnene på en kam, høres det ut som en åkerriksa. Det gjør du også om du sier «Crex crex» mange ganger. Crex crex er da også det latinske navnet på fuglen. Om sommeren kan den spille hele natta. Den som har soverom inntil en eng hvor åkerriksa holder hus, kan få problem med nattesøvnen.

Den lager reir midt i gressenger og kornåkre. Her legger de egg, og her farter ungene rundt omkring inne i gresset. Fuglen har fobi mot åpne plasser. Du ser aldri en åkerriksa utenfor det høye gresset.

Det er nettopp dette som gjør fulgen så sårbar. Når slåttan begynner, og bonden som sedvanlig høster fra ytterst til innerst, flykter både voksne og unger inn i den siste stripa av gress. Til slutt havner de i forhøsteren.

I løpet av de siste 100 årene har åkerriksa gått fra å være mange til få. Ornitologer tror det bare finnes i underkant av 50 hekkende par igjen her i landet.

Redningsaksjon

Iden ene arten er dverggåsa - den andre er åkerriksa.

Nå har Norsk Ornitologisk Forening (NOF) satt i gang et prosjekt for å redde den utrydningstruede fuglen. Prosjektet er en del av et større, internasjonalt forsøk på å berge arten.

NOF vil forsøke å kartlegge hvor åkerriksa finnes. Når de har funnet ut hvilke enger fuglen hekker i, tar de kontakt med grunneieren. Håpet er å komme fram til en ordning som kan berge fuglen og reiret før slåttan tar til.

SNART UTRYDDET: Snart har forhøstere og slåmaskiner utryddet fuglen med den raspende røsten, som før var så vanlig å høre fra åkrene når mørket falt på.

(Foto: The Royal Society for the Protection of the Birds)

Kjøper ut bonden

En av mulighetene er å kjøpe grunneieren ut av området der fuglen slår seg ned i hekkeperioden. I praksis betyr det at et lite område av enga legges brakk for en stund.

I Rogland har ornitologene fått penger av fylkesmannen for om mulig å gi erstatning for arealet som NOF ønsker skal «fredes», forteller prosjektleder Ingar Jostein Øyen i NOF. Det er nettopp i

Rogaland det er flest åkerriksar igjen.

Ønsker hjelp

Om Norsk Ornitologisk Forening skal lykkes i å berge åkerriksa fra utryddelse, avhenger av responsen fra grunneiere og andre fugleinteresserte. Har du hørt lyden av åkerriksa i din åker, kan du melde fra til Norsk Ornitologisk Forening, 7060 Klæbu

Åkerriksa kan reddes

Aksjonen mot utrydding koster 200 000 kroner

Stavanger (Nationen): Åkerriksa kan reddes fra den totale utryddelse i Norge. Men redningsaksjonen trenger penger.

ERIK THORING

Åkerriksa bygger sitt reir nesten utelukkende i bondens graseng. Der som reiret skal berges må slåtten utsettes til egga er klekket. Det betyr avlingstap for bonden.

Interesse

– Vi kan ikke forvente at bondene skal betale kostnadene med å redde åkerriksa. Derfor arbeider vi med å få på plass en ordning der bonden får betalt for å la være å slå grasenga, sier Asbjørn Folvik som leder åkerriksa-prosjektet i Norsk Ornitologisk Forening.

Prosjektets første år har avdekket to vesentlige forhold. Den ene er utelukkende positivt,

reirplassen. Reirene ble følgelig ødelagt i slåtten. Men Folvik er ikke rådløs.

Spesialkamera

– Til neste år satser vi på å bruke et infrarødt kamera. Da kan vi søke oss fram til reiret og sette av det arealet som er nødvendig, sier han.

Men så var det dette med penger da. I år har Folvik og hans medhjelpere gjennomført åkerriksa-prosjektet med tilskudd fra Rogaland fylkeskommune. Neste år bør prosjektet bli et nasjonalt opplegg, mener han.

Utsette slåtten

– Det er mulig å redde en av landets mest utryddingstrua fuglearter med en årlig bevilgning på omlag 200 000 kroner. Da kan vi betale bønder for å utsette slåtten der åkerriksa hekker. Uten dette tiltaket må vi regne med at de fleste åkerriksa-reire-

Åkerriksa er snart borte

Illustrasjon av en skylark i et reir. Foto: Eirik Thoring.

Folk som er opptatt av åkerriksa, som er på kanten av utryddelse i Norge, har startet en aksjon for å redde arten. Aksjonen er ledet av Asbjørn Folvik i Norsk Ornitologisk Forening. Folvik er leder for åkerriksa-prosjektet i Rogaland fylkeskommune. Prosjektet er et samarbeid mellom fylkeskommunen og Norsk Ornitologisk Forening. Prosjektet har fått tilskudd fra Rogaland fylkeskommune. Prosjektet er et samarbeid mellom fylkeskommunen og Norsk Ornitologisk Forening. Prosjektet har fått tilskudd fra Rogaland fylkeskommune.

Hendelsestidspunkt
Prosjektet er et samarbeid mellom Rogaland fylkeskommune og Norsk Ornitologisk Forening. Prosjektet har fått tilskudd fra Rogaland fylkeskommune. Prosjektet er et samarbeid mellom fylkeskommunen og Norsk Ornitologisk Forening. Prosjektet har fått tilskudd fra Rogaland fylkeskommune.

FAKSIMILE: Åkerriksa snart borte, skrev Nationen i vår. Men nå fatter ornitologene nytt håp. En av landets mest utryddingstruede arter kan overleve dersom reirplassene blir beskyttet under slåtten.

ne forsvinner i forhausteren, sier Asbjørn Folvik.

Åkerriksa er i dag nærmest utryddet i Norge. En enkel omlegging av slåtterutimene kan redde den.

Noen ganger er det ikke uvilje, men uvitenhet

- Åkerriksa var en vanlig hekkefugl over store deler av landet, men tidligere slått og moderne jordbruksmetoder har gjort åkerriksa til en truet art både i Norge og i resten av Europa, sier Svein Byrkjeland fra Norsk Ornitologisk Forening.

I dag teller den totale hekkebestanden trolig mindre enn 100 individer. Det er ofte uvitenhet som gjør at hekkeområdene til åkerriksa blir ødelagt. Ungene til åkerrikske og

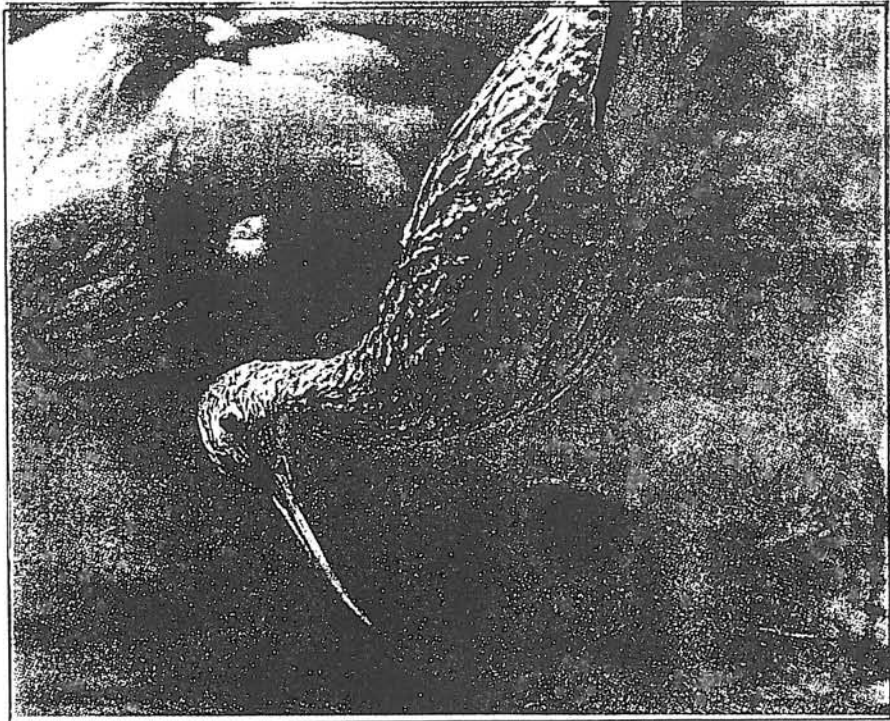
vipe søker skjul i vegetasjonen. Dersom man foretar slått utenfra og innover, vil ungene skremmes inn mot sentrum og en sikker død. Ved å la den innerste biten stå uslått eller ved å begynne slått i midten, vil man kunne redde store deler av årskullene.

Norsk innsats for å berge truet fugl

Norge er med i et europeisk prosjekt for å hindre utryddelse av åkerrikse. Tidligere var den en kjent gjest i vårt kulturlandskap med sin intense låt i sene kvelds- og natteleimer. Mange har sikkert ønsket den dit pepperen gror når matlesønnen er forstyrret av det metalliske «kreks-kreks» eller «rrp-rrpp». Og nå har den visst dratt dit pepperen gror, for arten har gått sterkt tilbake i Europa.

Av ALF FAGERHEIM (tekst og foto)

Formann i Rogaland Ornitologiske Forening, Asbjørn Folvik, sier at det skal spres informasjon, og folk blir bedt om å si fra når de ser eller hører åkerrikse. Ornitologene ønsker et nært samarbeid med grunneiere, og Norges Bondelag støtter opp om prosjektet. Spørsmålet er om bondene vil være med på redningsaksjonen, sier Folvik. For det er intensivet og mekanisert jordbruk som truer åkerrikse og andre fuglearter med reir i kulturlandskapet. Blant annet vippe, storspove, lørke, stær og

Ornitolog Asbjørn Folvik med en utstoppet storspove. Også den arten har gått sterkt tilbake.

Åkerrikse rømmer inn mot midten av jorda når innhosingen starter. Tilslutt er det ikke mere gress å glienne seg i og hummen, sporadisk også hannen, går i døden sammen med ungene sine.

Åkerrikse kommer til Norge fra Afrika i slutten av mai. Det er sent sett i forhold til innhosingstid. For det tar tid å synge seg til en make, bygge reir og legge egg. Derfor er ungene bursdagsklekket ut når første siloslått starter. Noen par har med til å sette igang på nytt, men så skjer det at nesse ungepar går med under andre gangs-slikten, sier Folvik.

Vanskelig å se

Tidligere greide arten å reprodusere på grunn av et noe tilbakeskredende jordbruk i Øst-Europa, men nå intensiveres drifta der også.

Ornitologene håper at norske bønder vil gå med på en viss endring i hosingmetodene. Eksempelvis at de starter fra midten av jorda og hoser utover, eller starter fra en ende. Kanskje også sette igjen et mål eller to med gress for senere hosing til høy. Dermed har åkerrikse-mulighet til å få ungene levende ut.

I Rogaland vil fylkesmannen et økonomisk kompensasjonstil de som går med på endringen. Nå er det uhyre vanskelig å få øye på åkerrikse, men de hores fra midnatt. Derfor vil ornitologene hjelpe til med registrering, sier Folvik. Kanskje også hjelpe til der det blir ekstreit arbeid i forbindelse med innhosing.

Låvesvalen-årets fugl

Men også andre fugler trenner vår oppmerksomhet. I fjor utroppe Norsk Ornitologisk

Norge er med i et europeisk prosjekt for å hindre at åkerrikse blir utryddet. I Norge ansliår ornitologene at det ikke er mer enn 15-30 par igjen.

læven. Det er slike ting man ikke tenker over til daglig, men som kan bety mye om bondene vil ha et fugleliv på gården. Og Folvik er overbevist om at det vil de.

Interessert i fugleliv

Formann i Time Bondelag, Harald Hadland, sier at jærbøndene er interessert å ta vare på fuglene. De skaper liv og gjør nytte for seg. Låvesvala forsyner seg godt av skadelige insekter, og det er bondene glade for. Likevel står nok vipa jærbondens hjerte nærmest. De aller fleste elsker da også hva de kan for å berge vipereitrene.

Et kostnadsspørsmål

I fjor fortalte Aftenbladet hvordan bondene flytter vipereir, eller setter opp pinner for å markere hvor de er. Harald

Formann i Time Bondelag, Harald Hadland, sier at de aller fleste bønder gjør hva de kan for å bevare fuglene selv om det medfører mye ekstraarbeid.

Hadland sier at han har flyttet reir ut av åkeren flere ganger, men vipa har hatt en tendens til å komme tilbake. Når reirene skal flyttes for man kan pløye, harve så og høste, blir det mye ekstraarbeid, og da gens bonde er nødt til å henge i om han skal greie akkorden.

Han tror det blir vanskeligere å holde rede på reirene til åkerrikse, for de er så å si umulige å se i gresset. Hvorvidt bondene skal gå tilbake til gammeltdage hestemetoder, blir et spørsmål om økonomisk kompensasjon, sier Hadland. - Vi kan gjerne vente med å høste, men da blir kvaliteten mer av annet for. Men alt går, bare noen er villig til å ta kostnadene. Bondene er ikke i stand til å gjøre det alene, sier Harald Hadland.

Hjelp oss å redde åkerriksa

Ornitologer ber publikum melde fra

Nå skal den sjeldne fuglearten åkerriksa reddes. Ornitologer over hele verden skal samle inn informasjon om den truede fuglen. I Norge finnes det bare omlag 100 individer, og ornitologene søker nå hjelp hos folk som ferdes mye i skog og mark

AV ESPEN SANDMO

- Vi trenger din hjelp for å redde åkerriksa. Har du sett eller hørt noe til den karakteristiske fuglen, ta kontakt med oss, sier Bjørn Berg fra Norsk ornitologisk forening, avdeling Sør-Trøndelag.

Akerlandsskap

Den omlag 20 cm lange brun-oransje fuglen hekker i akerlandsskap, og legger eggene sine i gresslandsskap. Fuglen er svært sjelden i Sør-Trøndelag. Ifølge Berg er det observert åkerriksa både i Selbu og på Orlandet. Tidligere var det også en bestand på Byneset. Berg er også inter-

LETET: Bjørn Berg og andre norske ornitologer leter etter åkerriksa og håper å redde den truede fuglearten som hekker i åkerlandsskap. **INNFELT:** Den brun-oransje åkerriksa som er truet. FOTO: ESPEN SANDMO

ressert i å snakke med folk som kan fortelle om bestanden av åkerriksa i tidligere tider.

- Du kan høre åkerriksa om jordbruket. Den tidligere gresslåten tar livet av mange fugler og ødelegger mange reir, sier Bjørn Berg.

Erstatning

Ornitologene vil bistå bondene med informasjon om hvordan man unngår å ødelegge reirplassene for den truede fuglen. Det er også muligheter for å få erstatninger om slåtten blir redusert på

grunn av at man tar hensyn til åkerriksas reir.

Har du opplysninger om observasjoner av åkerriksa tar du kontakt med Bjørn Berg i Kjøpmannsgata 18 på telefon 73 53 12 84.

Kan vi hjelpe åkerriksa?

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har satt igang tiltaksplan for åkerriksa. Dette prosjektet er en del av et felles europeisk prosjekt. Målet er å kartlegge og spre informasjon, slik at bestanden av åkerriksa kan beskyttes.

Åkerriksa er en av de mest truede fuglearter i Norge og står på Bonn-konvensjonens liste over globalt truede arter. NOF ønsker dermed at alle som har observert (sett/hørt) åkerriksa gir opplysninger om dette til fylkeskontakten som er Bjørn Berg, Kjøpmannsgt. 18, 7013 Trondheim. tlf. 73 53 12 84

Registrerer åkerriksbestanden

TØNSBERG: Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har nå satt søkelyset på den utrydningstruede fuglen åkerriksen. Bestanden er iferd med å minke betraktelig, og NOFs avdeling i Vestfold er i full gang med å registrere bestanden her i fylket.

PER-ESPEN ERIKSEN

Åkerrikse er en fugleart i riksfamilien, og er litt større enn en trost. Fjædrakten er brun-spraglet på oversiden, gul-brun og tverrstripet på undersiden med grå halsregion.

Fuglen er vanskelig å få øye på. Men lyden den gir fra seg, er spesiell. Den enstonige knirkingen, eller klappingen, kan pågå i timesvis og helst nattetid. Den siste sikre observasjonen av åkerriksen i Vestfold, fant sted i Stokke 1993.

— Siden begynnelsen av 1900-tallet, har åkerriksbestanden gått kraftig ned. Fuglene søker gjerne skjul i gressenger. Og når bondene begynner slåttene utenfra og innover, blir ungene presset inn mot sentrum. Mange fuglinger ender dermed sine korte liv på denne måten.

Dette sier Harald Lie til

Tønsbergs Blad. Han er landbruksskolestudent og odelsgutt, og sitter i styret i NOFs avdeling i Vestfold.

— Det som er ønskelig med hensyn på fuglene, er at bøndene slår engene sine innenfra og utover. På den måten blir ikke fuglungene presset inn i døden, men får muligheten til å flykte over på andre enger.

Men når stor skade allerede er skjedd, er det viktig at de få individene som er igjen blir kartlagt. Dette er nå en prioritert oppgave for NOF, og Vestfold skal naturligvis delta i denne kartleggingen.

— Vi er avhengige av observatører fra hele fylket, og henvender oss til mennesker med interesse for fugler. Det er veldig viktig at alle observasjoner, sikre eller usikre, blir meldt fra til oss. Kontaktpersonen i Vestfold er Stokkemannen Tormod Røed, som

Norsk Ornitologisk Forening skal kartlegge bestanden av åkerriksker i landet. Harald Lie, som sitter i NOF-Vestfold-styret, speider her etter den nesten utrydte fuglen på Ilene naturreservat. (Foto: Per Moe)

vil formidle eventuelle observasjoner videre til rette vedkommende, sier Lie videre.

Også ellers i Europa har det funnet sted en markant nedgang i åkerriksbestanden.

Bare bøndene kan redde åkerriksen

dag er åkerriksen i ferd med å bli helt utryddet i Norge og er også truet på global basis. Bare bøndene kan redde den. Nå tar Norsk Ornitologisk Forening et krafttak for arten.

Åkerriksen er nært knyttet til kulturlandskapet. Tidligere var hannenes karakteristiske «krekks-krekks-krekks» hørt over store deler av Norge i mai, juni og juli, men er det omtrent slutt. Den siste kjente observasjonen i Vestfold ble gjort i Våle i 1944, og i landet for øvrig er det bare hørt noen ytterst få

hanner i Rogaland, Hordaland og Vest-Agder i år.

– Det er ingen tvil om årsaken til at åkerriksen er i ferd med å bli totalt utryddet i Norge, sier Bengt Ingvar von Køhler, en av de i Norsk Ornitologisk Forening som er opptatt av denne særpregede arten. – Åkerriksen hekker gjerne sent på året og har derfor små muligheter til å bli ferdig med hekkingen dersom gresset høstes tidlig. Særlig jordbruk med høsting av gress flere ganger hvert år, samtidig som mekaniseringen av jordbruket gjør høstingen stadig mer effektiv, er trolig den viktigste årsaken til at arten nå er sterkt truet. Den enkleste måten å slå gress på, er å starte i utkanten av åkeren og slå i sirkel innover mot sentrum. Dette fører til at åkerriksen, som ikke tør bevege seg ut i

åpne områder, blir fanget i den siste stripen med gress. På denne måten blir fuglen et sjanseløst offer for høstingsmaskinene. Både voksne fugler, reir og unger blir ødelagt av landbruksredskapene.

Slå utover

For at åkerriksen ikke skal forsvinne fullstendig fra den norske fuglefaunaen, er det nødvendig å sette i verk forskjellige tiltak i de åkrene eller engene der arten finnes. Det beste er å utsette slåttene til 1. august. Da er sannsynligheten stor for at eggene er klekket slik at både de voksne fuglene og kyllingene har mulighet til å bevege seg bort fra høstingsredskapene.

Der åkerriksen finnes, bør gresset enten slås ut mot kantene i en sirkel eller fra den ene enden av jorden til den

andre slik at en hele tiden driver åkerriksen fremover fra høstingsmaskinene. Ved at disse enkle, riksvennlige metodene benyttes kan tapet av åkerrikser reduseres fra 90 til 30 prosent.

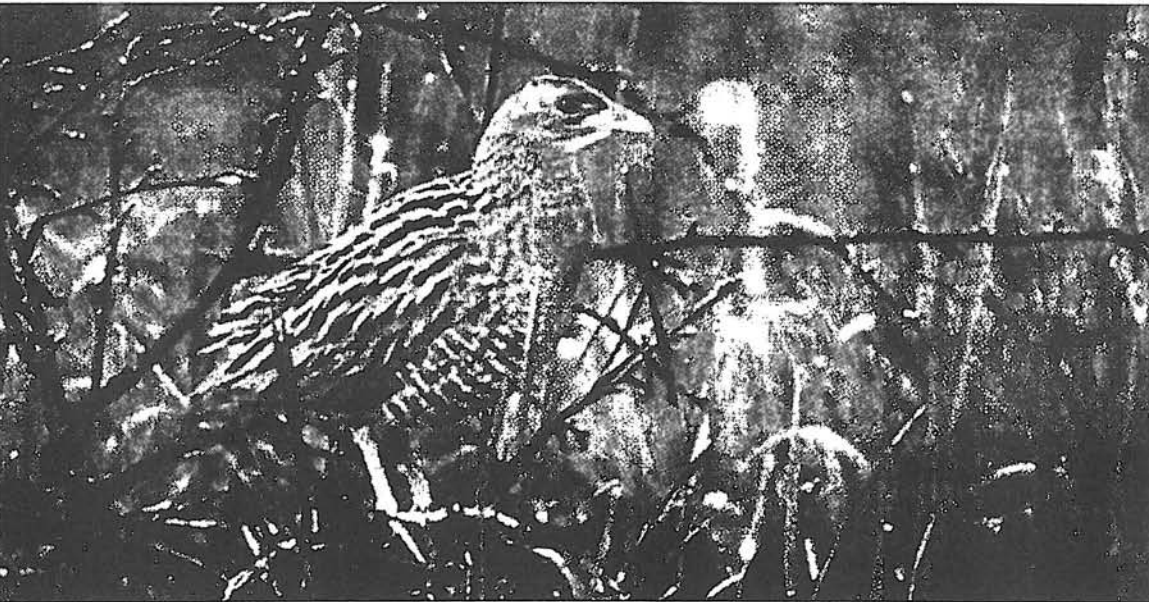
Registrering

– Norsk Ornitologisk Forening setter nå inn en offensiv for å kartlegge forekomsten av åkerrikser i Norge. Den monotone lyden til hannene er ikke til å ta feil av. I time etter time kan dens karakteristiske «krekks-krekks-krekks» høres. Folk som bor i nærheten av en gård eller et småbruk bør ta seg noen lytterunder langs åker og eng nå i juni og juli – gjerne også i august, for åkerriksen hekker også på sensommeren. En ting er at en eventuell observasjon av åkerrikse er en opplevelse i seg selv, en

annen at en på den måten kan hjelpe oss til å få en oversikt over åkerriksebestanden, sier von Køhler.

Folk som observerer åkerrikse i sommer eller i årene fremover, må ta kontakt enten med Bengt Ingvar von Køhler i Ula eller Norsk Ornitologisk Forenings Tormod Røed i Stokke. De er også interessert i tidligere observasjoner. Nå skal åkerriksen kartlegges og reddes.

Roger W. Sør Dahl

Sten borte: Åkerriksen var tidligere et vanlig innslag i det norske kulturlandskapet. Nå er den omtrent utryddet.

Utgitte rapporter i NOF-Rapportserie

1994

- 1-1994 Prosjekt dverggås. Årsrapport 1994..... kr. 50,-
- 2-1994 Seabird Censuses on Novaya Zemlya 1994. Working Report..... kr. 50,-
- 3-1994 Fauna at Troynoy and Influence of Polar Stations on Nature Reserve..... kr. 50,-
- 4-1994 Ornithological Registrations in the Uboynaya Area..... kr. 50,-

1995

- 1-1995 Tranebestandens utvikling og status i Norge..... kr. 50,-
- 2-1995 Åkerriksa i Norge 1995. Bestandsstatus og tiltaksplan..... kr. 50,-
- 3-1995 Seabird Censuses on Novaya Zemlya 1995..... kr. 50,-
- 4-1995 The Lesser White-fronted Goose Monitoring Programme..... kr. 50,-
- 5-1995 Status for verneverdige våtmarker i Norge..... kr. 50,-

1996

- 1-1996 Bestandsforhold og bruk av nøkkelbiotoper hos norske låvesvaler 1995...kr. 50,-

Alle rapporter kan kjøpes fra NOF-salg, Seminarplassen 5, 7060 Klæbu.